

## ДЗЕНЬ НЕЗАЛЕЖНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

**Аляксей ПЫСІН**

*На абелісках — толькі даты,  
Імёнаў многіх не знайсці.  
І невядомыя салдаты  
Маўчаць у сціплым забыцці.*

*Байцам не сняцца пантэоны,  
У іх з маленства клопат быў,  
Каб рунню дыхаў дол зялёны,  
Каб град калосе не пабіў.*



# КОЛА ДЗЁН

## БРАЦТВА ТЫДНЯ

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка накіраваў прывітанне ўдзельнікам і гасцям Міжнароднага фестывалю "Славянскае брацтва".  
"Сённяшняя юбілейная сустрэча на гомельскай зямлі — асабліва вяха ў эстафеце сяброўства. У трыццаты раз на граніцы Беларусі, Расіі і Украіны збіраюцца прадстаўнікі трох нашых народаў, каб пацвердзіць сваё імкненне да яднання і супрацоўніцтва", — падкрэсліў кіраўнік дзяржавы.

## ПАВЕДАМЛЕННЕ ТЫДНЯ

Міністэрства статыстыкі і аналізу Рэспублікі Беларусь паведаміла, што сярэдняя налічаная заробатная плата працаўнікоў нашай рэспублікі ў маі складала 241919 рублёў (у красавіку г. г. была 233650 рублёў), рабочых і служачых — 251000 рублёў (у красавіку 2003 года — 234513 рублёў).  
Многа гэта ці мала, вядома, вызначаць кожнаму з нас асабіста.

## БАЛЬ ТЫДНЯ

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка 27 чэрвеня па традыцыі прыняў удзел у рэспубліканскім Балі выпускнікоў ВНУ. Свята адбылося ў Палацы Рэспублікі. На ім кіраўнік дзяржавы павіншаваў лаўрэатаў намінацыі "Лепшы студэнт 2003 года", уручыў дзесяці лепшым выпускнікам Падзякі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь і памятныя падарункі. Рэктарам жа ВНУ былі ўручаны ганаровыя вянкi — пераможцам у студэнцкіх намінацыях "Лепшыя ВНУ года. Вядома, не абышлося і сёлета без традыцыйнага вальса.

## ПАДАРАЖЭННЕ ТЫДНЯ

Згодна з інфармацыяй Рэспубліканскага цэнтра па аздараўленні і санаторна-курортным лячэнні, з 1 ліпеня ў сярэднім на 4 працэнты падаражэюць пуцёўкі ў санаторыі, прафілакторыі і дамы адпачынку. Аказваецца, у ІІІ квартале поўны кошт пуцёвак у здраўніцы па Беларусі будзе ў межах 280-460 рублёў.  
Відаць, шмат каму давядзецца адпачываць на лецішчы.

## ПРЭМ'ЕРА

У святочныя дні ў сталічных кінатэатрах "Кастрычнік" і "Цэнтральны" будзе дэманстравацца новая ігравая карціна кінастуды "Беларусьфільм" "Легенда пра Анастасію Слуцкую". Напрыканцы чэрвеня на закрытых паказах чарговы нацыянальны блокбастэр ужо паглядзелі работнікі студыі і журналісты, а яшчэ раней за іх самым жаданым глядачом стужкі зрабіўся А. Лукашэнка ("Анастасія Слуцкая" рабілася пад патранатам Прэзідэнта РБ), які даў фільму станоўчую ацэнку.

# АНАСТАСІЯ СЛУЦКАЯ? НЕ ВЕРУ!



Несумненна, беларусы могуць узрадавацца — нарэшце нашы кіношнікі зрабілі даволі прыстойную, добра зманціраваную карціну, якая мусіць выклікаць шчырыя патрыятычныя пачуцці, жаданне абараніць сваю Бацькаўшчыну ад усемагчымых ворагаў. Сапраўды, аглядальнік "ЛіМа" выходзіў з прагляду карціны "Анастасія Слуцкая" ў добрым настроі, будучы не расчараваным ушчэнт. Бо наш фільм працягвае шэраг сусветных кінатэатраў, створаных апошнім часам у гонар мужных жанчын (прынамсі, французжанкі Жанны Д'Арк, англійскай каралевы Елізаветы). Відавочна, што беларускія акцёры, занятыя ў фільме, даволі сур'ёзна паставіліся да сваіх роляў: галоўных персанажаў іграюць пераканаўча, натхнёна В. Рэдзька, А. Кот, В. Саладзілаў, Г. Давыдзька, цудоўна выглядаюць у эпізодах Т. Мархель, А. Бяспалы, В. Круглова. І ўсё ж хочацца застацца шчырай у сваіх "зацемках з левай кішэні". Мне падалося, што Анастасія Слуцкая (С. Зелянкоўская) для жанчын-эмагаркі, абаронцы драўлянага Слуцка ад татару, маладой удавы, нарэшце, выглядае ўсё ж такі крышачку статычнай у экраннай прасторы. Характар Анастасіі не вельмі адчуты, прадуманы актрысай, якой бракуе эмацыянальнай гнуткасці. Хаця ў меладраматычных эпізодах фільма, у дуэце з непрафесійным акцёрам Я. Глушко (маскоўскі стрыпцізёр Тарзан) С. Зелянкоўская неверагодна квітнее...  
Увогуле стужку "Легенда пра Анастасію Слуцкую" (слова "легенда" дазволіла яе стваральнікам крыху павы-

думляць, па-свойму інтэрпрэціраваць факты гістарычнага летапісу) можна аднесці да жанру гістарычнай меладрамы. У сцэнарый А. Дзялендзіка, так бы мовіць, ёсць усё: і смех, і слёзы, і любоў. На жаль, стварыць атмасферу старога даўніны (пач. XVI ст.) праўдзівай стваральнікам фільма не зусім удалося, нягледзячы на каларытныя інтрыгі, здрадніцтва і грахоўныя жарсці, а таксама маляўнічую натуру, дэкарацыі і касцюмы (падчас прагляду немагчыма пазбавіцца ад пачуцця толькі гульні ў гісторыю). Але па словах рэжысёра карціны Ю. Ялхова, "Легенда пра Анастасію Слуцкую" ўжо была паказана на фестывалі "Люблінскае кіналета" ў Польшчы, а ў рамках фестывалю "Кінатаўр" (г. Сочы) на кінарынку стужку набылі некалькі рэгіёнаў Расіі і Украіны.

В. БАРАБАНШЧЫКАВА

## ПРАЎЛЕННЮ БЕЛАРУСКАГА ЛІТАРАТУРНАГА ФОНДУ

У сувязі са здароўем прашу лічыць мяне звольным з пасады дырэктара Беллітфонду з 27 чэрвеня 2003 года.

Алесь КАМАРОЎСКІ

# РЭДАКЦЫЙНА-ВЫДАВЕЦКАЯ ЎСТАНОВА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА» НАГАДАЕ: НА НАШЫ ВЫДАННІ ПАДПІСАЦЦА НІКОЛІ НЕ ПОЗНА!

Шаноўныя чытачы! Закончылася падпіска на другое паўгоддзе 2003 года. Але на выданні Рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва" можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні нашай краіны. Кошты засталіся амаль тыя ж, што і былі. Для ўстаноў Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адкрыта льготная падпіска.

### "Літаратура і мастацтва"

Індывідуальная (індэкс — 63856)	на 1 месяц — 4000 руб.
на 1 месяц — 2500 руб.	на 3 месяцы — 7500 руб.
на 3 месяцы — 7500 руб.	на 5 месяцаў — 12500 руб.
на 5 месяцаў — 12500 руб.	Ведамасная льготная (індэкс — 63880)
Ведамасная (індэкс — 63857)	на 6 месяцаў — 16800 руб.

### "Крыніца"

Індывідуальная (індэкс — 74824)	на 1 месяц — 3500 руб.
на 1 месяц — 2500 руб.	на 3 месяцы — 10500 руб.
на 3 месяцы — 7500 руб.	на 5 месяцаў — 17500 руб.
на 5 месяцаў — 12500 руб.	Ведамасная льготная (індэкс — 00730)
Ведамасная (індэкс — 74940)	на 6 месяцаў — 16800 руб.

### "Полымя"

Індывідуальная (індэкс — 74985)	на 1 месяц — 3500 руб.
на 1 месяц — 2500 руб.	на 3 месяцы — 10500 руб.
на 3 месяцы — 7500 руб.	на 5 месяцаў — 17500 руб.
на 5 месяцаў — 12500 руб.	Ведамасная льготная (індэкс — 00727)
Ведамасная (індэкс — 00141)	на 6 месяцаў — 16800 руб.

Індывідуальная (індэкс — 74968)	на 1 месяц — 3500 руб.
на 1 месяц — 2500 руб.	на 3 месяцы — 10500 руб.
на 3 месяцы — 7500 руб.	на 5 месяцаў — 17500 руб.
на 5 месяцаў — 12500 руб.	Ведамасная льготная (індэкс — 00728)
Ведамасная (індэкс — 00238)	на 6 месяцаў — 16800 руб.

### "Нёман"

### "Малодосць"

Індывідуальная (індэкс — 74957)	на 1 месяц — 3800 руб.
на 1 месяц — 2600 руб.	на 3 месяцы — 11400 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.	на 5 месяцаў — 19000 руб.
на 5 месяцаў — 13000 руб.	Ведамасная льготная (індэкс — 00731)
Ведамасная (індэкс — 00137)	на 6 месяцаў — 16800 руб.

### "Всемирная литература"

Індывідуальная (індэкс — 74863)	на 1 месяц — 3500 руб.
на 1 месяц — 2500 руб.	на 3 месяцы — 10500 руб.
на 3 месяцы — 7500 руб.	на 5 месяцаў — 17500 руб.
на 5 месяцаў — 12500 руб.	Ведамасная льготная (індэкс — 00729)
Ведамасная (індэкс — 00135)	на 6 месяцаў — 16800 руб.

# МІНДОЎГ — КНЯЗЬ НАВАГРАДСКІ

6 ліпеня 2003 года спаўняецца унікальная дата ў гісторыі Беларусі — 750-я ўгодкі ад часу караначыі Міндоўга на караля Вялікага князя Наваградскага.

У часы свайго праўлення Міндоўг далучыў да Наваградскай зямлі летапісную Літву, уступіў у антыардынскую кааліцыю еўрапейскіх краінаў.

Пра станоўчы вынік гэтай місіі яскрава сведчыць була папы Інакенція VI ад 17 ліпеня 1251 года, якую рымскі першасвятар прыняў Міндоўга за "сына святой Рымскай царквы". Інакенцій VI тытулаваў Міндоўга каралём, а ягоную дзяржаву каралеўствам. І на пачатку ліпеня 1253 года ў Наваградку біскуп Кульмскі Гейндрых урачыста каранававу Вялікага князя Міндоўга на караля.

Міндоўг распачаў аб'яднанне беларускіх (літоўскіх) земляў вакол новай сталіцы Наваградка. Былі закладзены асновы новай дзяржавы на тэрыторыі Беларусі.

Грамадскі нацыянальны аркамітэт лічыць гэтую падзею найважнейшай у стварэнні новай дзяржавы на тэрыторыі Беларусі.

Аргкамітэт распачынае святкаванне згодна сваёй праграме:

5 ліпеня 2003 г. Аргкамітэт і Беларускі Саюз мастакоў арганізуюць Нацыянальную выставу "Караначыя Міндоўга". Адкрыццё а 17-ай гадзіне ў мінскім Палацы мастацтваў. А 19-ай гадзіне ў Доме літаратара — Пасяджэнне грамадскасці і ўрачысты канцэрт, прысвечаны караначыі Міндоўга.

6 ліпеня 2003 г. урачыстая імша ў Наваградскім фарным касцёле. Пачатак а 11-ай гадзіне.

9 ліпеня 2003 г. а 17-ай гадзіне адкрыццё дзіцячай мастацкай выставы "Міндоўг" у Нацыянальным навукова-асветніцкім цэнтры імя Ф. Скарыны.

12 ліпеня 2003 г. плануецца выправа на святкаванне ў Наваградка. Мяркуецца наведаць замчышча, гару Міндоўга, музеі горада.

АРГКАМІТЭТ

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь  
Саюз беларускіх пісьменнікаў  
Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы

## Традыцыйнае гарадскога свята паэзіі "Палымянае слова паэта"

ля помніка Песняру ў парку імя Янкі Купалы

7 ліпеня 2003 года а 11 гадзіне

# У АПОШЮЮ ДАРОГУ ПРАВВДЗІЛА БЕЛАРУСЬ ПІСЬМЕННІКА ВАСІЛЯ БЫКАВА

## РАЗВІТАННЕ З БЫКАВАМ

25 чэрвеня Беларусь сказала "бывай" народнаму пісьменніку Васілю Быкаву. Тысячы людзей прыйшлі ў гэты трагічны дзень у Дом літаратара, каб ушанаваць памяць пра пісьменніка, вядомага ва ўсім свеце. Некалькі гадзін доўжылася жалобная цырымонія. Сышліся блізкія нябожчыка, яго сябры, аднадумцы, калегі і звычайныя чытачы. На пахаванне прыехалі з Масквы вядомая паэтэса Рыма Казакова, пісьменнік Юрый Чарнічэнка. Спачувальную тэлеграму даслаў прэзідэнт Расійскай Федэрацыі У. Пуцін.

Запісаны на магнітафонную стужку, прагучаў голас самога Васіля Быкава. "Наш абавязак — гаварыць праўду", — гэтыя словы пісьменніка можна назваць неўміручымі. Паніхіду распачаў старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў Алесь Пашкевіч. Ён, у прыватнасці, сказаў: "Няшчасце напаткала ўвесь свет... Спынілася сэрца салдата і патрыёта". Потым слова ўзяў сябар і паплечнік Васіля Быкава, народны паэт Беларусі Рыгор Барадулін. Ён прачытаў вершы, прысвечаныя памяці Быкава. Выступілі таксама лаўрэат Дзяржпрэміі — Геннадзь Бураўкін, сакратар Саюза пісьменнікаў Масквы Валянцін Аскоцкі, акадэмік НАН Беларусі Радзім Гарэцкі, сакратар Саюза ўкраінскіх пісьменнікаў Вячаслаў Мядзведзь і іншыя.

Па словах Валянціна Тараса, для народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава гэта не смерць, а ўваскрашэнне для вечнасці. На такой ночце і закончылася цырымонія развітання. З Дома літаратара труну з целам Васіля Быкава неслі на руках да плошчы Якуба Коласа. У апошні шлях пісьменніка праводзіла мноства людзей. Яны проста любілі і любяць яго творы, высока цанілі непахісную грамадзянскую пазіцыю Васіля Быкава.

Пахавалі пісьменніка ў Мінску на Усходніх могілках.

С. ЯВАР

З болем у сэрцы ўспрынялі мы вестку пра смерць Васіля Быкава, аднаго з самых шанюных і самых мужных людзей нашай зямлі. Вялікі пісьменнік XX стагоддзя, ён адкрыў свету Беларусь, сцвердзіў чалавечнасць як найкаштоўнейшую катэгорыю жыцця нашага драматычнага часу. Радзіма страціла свайго духоўніка, свайго незаменнага прадстаўніка ў сямі народаў свету. У Гродне назаўсёды зберажэцца след яго асобы, яго мудрай душы. Тут яго помняць і любяць. Нізка схіляем галовы і глыбока смуткуем. Упэўнены: Васіль Быкаў застаецца з намі, і яго творчы подзвіг дапаможа людзям захаваць веру ў дабро і справядлівасць.

Выкладчыкі філалагічнага факультэта Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы А. Астраух, С. Габрусевіч, М. Даніловіч, І. Жук, У. Каяла, Дз. Лебядзевіч, І. Лепешаў, М. Мікуліч, С. Мусіенка, Ю. Пацёпа, А. Петрушкевіч, А. Пяткевіч, А. Раманчук, А. Руцкая, Т. Тамашэвіч, П. Сцяцко, Я. Трацяк, В. Царлюкевіч, Ю. Якубовіч, С. Янушкевіч.



## У ВЯНОК ВАСІЛЮ БЫКАВА



Георгій  
ЛІХТАРОВІЧ

*Трыміць непослухманая рука,  
Баліць душа і замірае сэрца,  
І слова выбіваецца з радка,  
Яшчэ не ўсвадомляе сэнсу смерці.*

*Не стала дуба ў полі —*

**ЗНАК БЯДЫ.**

*І навалніца ў роспачы ад ранку:  
Цяпер яна не ведае, куды  
накіраваць наступную маланку?*

*Жалобная віруе талака,  
Не верыць,  
што яго жыццё пражыта.  
А як Радзіме жыць без Васілька?  
Ці будзе каласіцца ў полі жыта?*

*Пакуль мы ў смутнай  
мітусі прамоў  
Ягоны скон асэнсавачь не ў стане.  
Напэўна,  
І вярнуўся ён дамоў,  
Бо ведаў,  
што ніколі ўжо не ўстане?..*

*Гаротна будзе слёзы неба ліць,  
А чалавек —  
да ісціны імкнуцца...  
Каб высветліць,  
што МЁРТВЫМ НЕ БАЛІЦЬ,  
ён здольны быў пайсці  
І не вярнуцца.*

*І міласці ад лёсу не чакаў —  
За спіны не прывычны  
быў хавацца.  
А нам, жывым,  
І смерцю ўласнай даў  
Ці не апошні шанец — аб'яднацца!*

Пятро  
ПРЫХОДЗЬКА

*Ты не памір. Вечна жывы  
Ісці ў страі салдацкім будзеш.  
Ніколі, друг мой баявы,  
Цябе планета не забудзе.  
Вышэй узнімеш крыж святы.  
І хай врэчэй зара зазье.  
З такімі воямі, як ты,  
Радзіма росці не знае.*

23 чэрвеня 2003 г.

Сяргей  
ПАТАРАНСКІ

### ЗАПАВЕТ

*І кожны па жмоні кінуў...  
І вось твай цела — курган,  
як заповет сыну,  
што ворагаў воляй змагаў.*

*Паўстаў твой курган болем  
над белаю, як сонца, зямлёй,  
каб Заповет ніколі,  
як цела, не знік з табой.*



Казімір  
КАМЕЙША

### РАЗВІТАННЕ

*І здрыганецца ў роспачы душа  
І захліснуць не і сум, і вусціш.  
У ёй яшчэ не скончана імша.  
Яшчэ малітва  
плачам паліць вусны.*

*Я пераняў бы боль той, калі б мог,  
І вымаліў хвіліні яшчэ б у Бога.  
Была дарога доўгая дамоў  
І раптам абарвалася дарога.*

*І як яно адплачацца й калі  
І будзе зноў  
сумленне чыстым наша?  
Жывым не ўсім  
той цяжка боль баліць,  
Хоць ён баліць  
І мёртвы сніня нават.*



## НА ХВАЛЯХ БЕЛАРУСКАГА РАДЫЁ

Падзеям Маладзечанскага нацыянальнага фестывалю беларускай паэзіі і песні будзе прысвечаны выпуск "Літаратурнага праспекта", які, як заўсёды, прагучыць у суботу, у 10.45. У свой звычайны час пройдуць аўтарскія праграмы "Брама", "Авансцэна", "Сентыментальнае паляванне". Іх пачатак у 22.30.

"Клас і К" у суботу ў 16.15. Імгненні паэзіі ў праграме "Канцэртная зала" ў нядзелю ў 21.30. Ну, і, безумоўна, "Кароткія гісторыі" штодзень, акрамя выхадных, апоўначы.

На канале "Культура" працягваецца чытанне апавесці У. Караткевіча "Ладзя распачы". У аўторак — літаратурны блок з Галінай Шаблінскай. Пачатак у 14.10.

У нядзелю — "З фондаў радыё". І. Шамякін. "І змоўклі птушкі". Кампазіцыя спектакля. Пачатак у 19 гадзін.

Н. К.

Міністэрства культуры  
Рэспублікі Беларусь  
Беларуская дзяржаўная  
акадэмія музыкі

АБ'ЯЎЛЯЕ ПРЫЁМ НА 2003 год  
У АСПІРАНТУРУ

з адрываю і без адрыву ад вытворчасці па спецыяльнасцях:  
Музычнае мастацтва  
Тэорыя і метады прафесійнай адукацыі

Эстэтыка  
У аспірантуру Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі прымаюцца асобы, якія маюць вышэйшую адукацыю, схільнасць да навукова-даследчай дзейнасці і з'яўляюцца грамадзянамі Рэспублікі Беларусь, асобы беларускай нацыянальнасці — грамадзяне замежных краін, грамадзяне Расійскай Федэрацыі, Рэспублікі Казахстан, Кыргызскай Рэспублікі, Рэспублікі Таджыкістан, а таксама грамадзяне, якія пастаянна пражываюць у Рэспубліцы Беларусь.

Асобы, якія паступаюць у аспірантуру, падаюць заяву на імя рэктара акадэміі. Да заявы дадаюцца наступныя дакументы:

- асабісты лістак па ўліку кадраў, аўтабіяграфію і чатыры фотакарткі 3 x 4;

- спіс і копіі апублікаваных навуковых прац; асобы, якія не маюць апублікаваных навуковых прац, прадстаўляюць навуковыя даклады (рэфераты) па выбранай тэме ў адпаведнасці са спецыяльнасцю;

- выпіску з пратакола пасяджэння савета факультэта для асоб, якія рэкамендаваны для паступлення ў аспірантуру непасрэдна пасля заканчэння ВНУ;
- копію дыплама аб вышэйшай адукацыі;
- копію пасведчання аб здачы кандыдацкіх экзаменаў (пры наяўнасці зданых кандыдацкіх экзаменаў);
- выпіску з працоўнай кніжкі (для працоўных);
- пашпарт, дыплом аб вышэйшай адукацыі і дакументы аб здачы кандыдацкіх экзаменаў прад'яўляюцца асабіста.

Паступаючыя здаюць уступныя экзамены па спецыяльнасці, замежнай мове і філасофіі ў аб'ёме дзеючай праграмы для ВНУ. Уступны экзамен па спецыяльнасці папярэднічае экзаменам па іншых дысцыплінах.

Прыём дакументаў праводзіцца з 2 па 19 верасня 2003 г.

Уступныя экзамены — з 1 кас-трычніка.

Даведкі па адрасе: г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30. Каб. № 122, тэл.: 226-11-76.

## ЗГАДКІ



**Да чаго ж усё-такі хуткаплынны час! Амаль неўпрыкметку накручвае дзень за днём, год за годам, дзесяцігоддзе за дзесяцігоддзем... Іншым разам азірнешся назад, згадаеш былое — і не надта верыцца, што табою столькі пройдзена, столькі зведана... Ну, як паверыцца, што нада мной ужо адшалацяцела восемдзсят гадоў, што ўжо размяняў і крочу па дзевятай дзесяціцы?.. Але такое надарылася, і варта азірнуцца назад, у думках прайсціся па сваіх незлічоных сцэжках-дарожках...**

давалі сабе веры: гаварыла скрынка, па людску гаварыла... Хацелася зазірнуць у яе, раскрыць падман: ці не схаваўся хто там за гэтымі блішчатымі сценкамі і так складна расказвае — як жывы чалавек?.. Потым голас змоўк, і палілася музыка: такая лагодная, шчыmlівая, што ў горле за-казытала і вочы самі сабой заморгалі...

Мы доўга знямела стаялі, не могучы ачوماцца ад цуду, які нарадзіўся васьць толькі што, на нашых вачах...

Вучыўся я ахвотна, з цікаўнасцю. Вельмі любіў чытаць — усё, што траплялася пад руку. Перад сном, прыпадзіўшы каля ложка газовачку, абавязкова, не выпускаў з рук кнігу. За гэта часта пападала ад мамы: "Газы на цябе не набярэшся!.."

Нярэдкімі былі ў нашай хаце гучныя чытанні. Сьвiдуцца вечаром дзядзькі ды цёткі, павядуць гамонку пра жыццё-быццё, пра набалелае. Нагаварыўшыся, хто-небудзь з гасцей спытае:

— А што там, Ваня, у кнігах пішуць?..

Тут мяне асабліва прасіць не трэба было — ахвотна чытаў што-небудзь цікавае для гэтых людзей. З надзвычайнай увагай слухалі, памятаецца, коласаўскую "Новую зямлю" — за некалькі вечароў мы яе праштудзіравалі ад пачатку да канца. Захапленню маіх слухачоў не было межаў. Цмокаючы языком, адзін дзядзька зноў і зноў паўтараў:

— Вось дык напісаў! Ну і чалавек! Нібыта васьць тут, сярод нас, ён жыві, усё зведаў і так, пане-браце, складна выклаў, што за душу бярэ... Ці не з нашых ён мясцін, Ваня? Няйначай, з нашых...

Вучоба давалася мне даволі лёгка, і сярэдняю школу я скончыў з павальнай граматай. Гэта ў той час давала права пас-

Іван  
КУДРАЎЦАЎ

## З ПАМЯЦІ ЗДАБЫТАЕ...

Я, Кудраўцаў Іван Фёдаравіч, нарадзіўся 28 чэрвеня 1922 года. У вёсцы Сыцянец Старобінскага раёна Мінскай вобласці (цяпер — Салігорскі раён).

Як пазначана ў гістарычных дакументах, вёска Сыцянец існуе з незапомных часоў, дакладных звестак пра яе няма. У складзенай у 1887 годзе "Ведомости о застенке Сыцянец Минской губ. Слуцкого уезда Старобинской волости" паведамляецца, што на той час тут мелася 8 гаспадарак. На пачатку XX ст. (1909 г.) ужо былі 24 двары, у якіх жылі 133 чалавекі. Паводле перапісу 1917 года — налічвалася 26 гаспадарак, 146 жыхароў.

Той родны кут мой, дзе нарадзіўся, адкуль выходзіў у людзі, вядома, застаўся ў памяці і ў сэрцы на ўсё жыццё...

Скончыўшы чатырохкласную Сыцянецкую школу, я пачаў хадзіць па веды ў Старобін, у тамашнюю сярэдняю школу.

Час тады быў вірлівы. У абуджанай рэвалюцыйнай вёсцы нараджалася новае, небылае. Закарнашкі ўчэпистай дзіцячай памяці і сёння захоўваюць урыўкі з хады падзей канца 20-х—30-х гадоў. Нараджэнне калгаса ў роднай вёсцы, у навакольных вёсках... Упершыню пачутыя словы "кулак", "падкулачнікі", "раскулачванне"... Стрэлны кулацкіх абрэзаў у калгасных актывістаў, у раённых кіраўнікоў...

І — пачатак неадольнага наступу на сельскую цемру, з'яўленне парасткаў новага грамадства, пранікненне ў жыццё і побыт вясцоўца навішых дасягненняў чалавечага розуму.

Хіба ж забудзецца, як мы, непаседлівая гурма хлапчукоў-малечы, аднойчы амаль цэлы дзень тоўпіліся каля школы, дзе ўстанавілі высозную жэрдку-антэну, — адкрывалася першая ў вёсцы радыёропка... Назіраючы за дзядзькамі, якія выцэвалі, габлявалі, адмервалі, склёлвалі тую антэну, мы зноў і зноў падблягалі да незвычайнай нябачанай скрынкі, што ляжала на школьным ганку. Нам казалі, што гэта і ёсць тое "радзіва", якое павінна загаварыць і зайграць.

Калі з жэрдкай было скончана і яна высьна ўзнялася ў неба, мы ўсе стоўпіліся каля таго "радзіва". Два незнаёмыя хлопцы-спецы нешта пачалі круціць у ім, шчоўкаць. Скрынка засвяцілася ўнутры, потым зашыпела, завершчала і раптам... загаварыла чалавечым голасам... Мы слухалі і не

туплення ў вышэйшыя навучальныя ўстановы без уступных экзаменаў.

Роздздуму, куды падавацца далей вучыцца, у мяне не было любоў да літаратуры, захапленне ёю пацягнулі ў беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, і ў 1939 годзе я стаў студэнтам толькі што адкрытага ў тым годзе фіналагічнага факультэта БДУ.

Скончыўшы першы курс, надыйшоў фініш другога.

І васьць — 22 чэрвеня 1941 года...

Ранічкою я падаўся ў Ленінскую бібліятэку — заўтра ў нас меўся быць экзамен па гісторыі СССР. Сеўшы ў чытальнай зале за свой звыклы стол, паглыбіўся ў адпаведныя матэрыялы.

А дванаццатай гадзіне ў адным з куткоў чыталкі прагучалі ўдары Крамлёўскіх курантаў. Загаварыла радыё. Дыктар аб'явіў аб выступленні Народнага камісара замежных спраў СССР В. Молатава...

Ваніна...

Той яе першы дзень урэзаўся ў памяць і неверагоднай узрушанасцю, тлумам, што панавалі ў горадзе ўсуды, ва ўсім, і жаданнем спазнаць, што дзеецца навакал...

Экзамен па гісторыі СССР 23 чэрвеня ўсё-такі адбыўся. Групкі студэнтаў, седзячы за столікамі, рыхтаваліся адказваць на пытанні, што значыліся ў выцягнутых білетах. Экзаманатар К. Шабуня, член-карэспандэнт АН БССР, хадзіў па аўдыторыі, слухаў чарговага студэнта — то ўважліва, засяроджана, то здавалася, нека адчуванна і ўзіраўся ўбок вакзала (адсюль, з трэцяга паверха біялагічнага корпуса ўніверсітэта, ён быў як на далоні).

Надышла мая чарга, і я даволі бадзёра пачаў адказваць на пытанні, пастаўленыя ў білетце. Капі завяршаў гаворку па трэцім пытанні, у аўдыторыю з расчыненага вакна нечакана ўварваўся незразумелы гул. З кожнай хвілінай ён усё мацней і мацней і хутка быў заглушаны бліжэйшымі разложыстымі выбухамі...

Мы ўсе кінуліся да акна і ўбачылі вакзал у стаўбунах дыму, пылу, агню. Знямелыя, узірліся ў тое шаленства смерці, што тварылася так блізка ад нас, на нашых вачах...

Гэта быў першы налёт на Мінск, першая яго бамбэжка.

Мы неўзабаве пакінулі аўдыторыю і падаліся, хто куды. Вядома, ніхто з нас не ведаў, ці адбудзецца згодна раскладу чар-

говы экзамен. А хто мог уявіць, што праз чатыры дні ў горад уступяць немцы!..

Яшчэ некалькі налётаў на Мінск было зроблена ў той дзень. Бамбавозы скідвалі свой страшны груз на цэнтр горада, на важныя аб'екты, на жылыя кварталы, і шматлікія пажары бушавалі то тут, то там. На наступны дзень налёты былі больш масіраваныя і больш працяглыя. Горад папаў у моры агню, гмахі шматлікіх камяніц ператварыліся ў руіны...

У ноч з 24-га на 25-га чэрвеня група студэнтаў і выкладчыкаў ўніверсітэта сабралася ў падвале хімічнага корпуса. Хаваліся ад бамбэжкі і думалі пераначаваць тут.

Сну, можна сказаць, і не было. Ці ж заснеш, калі творыцца такое, калі нервы напружаны да вышэйшай мяжы, калі ў кожнага з прысутных — знаёмых і незнаёмых — столькі ўражанняў ад перажытага сёння, учора, пазаўчора і тыя ўражання рваліся вонкі, ператвараліся ў расказы, якія



гучалі ва ўсіх кутках таго прыстанішча-сховішча...

Недзе каля поўначы адбыўся налёт — начны, які звычайна страшнейшы за дзённы.

Пад раніцу ў групе выспела задума-рашэнне — пакінуць горад і падацца на ўсход. Сярод нас быў рэктар ўніверсітэта Парфен Савіцкі, ён санкцыянаваў гэтую задуму і ўзначаліў паход.

Як добра развіднела, выйшлі. Выкіраваўшыся на Магілёўскую шашу, узялі курс на Магілёў.

Ісці з кожным днём рабілася ўсё цяжэй. Над Магілёўскай шашой, што сталася магістраллю, па якой у тыя пякельныя дні і ночы, ратуючыся ад фашысцкай навалы, няспынна імкнулі на ўсход людзі, фурманкі, машыны, — над тою шашой усё часцей і часцей сталі баражыраваць нямецкія самалёты. Знішчальнікі бязлітасна секлі з кулямётаў, бамбавозы бамбілі. Нарэшце самалёты ўзялі дарогу пад такі кантроль, што рух па ёй удзень быў надзвычай небяспечны. Мы пачалі ісці ноччу, прабавіўшы дзень у якой-небудзь прыдарожнай вёсцы ці ляску.

Праз васьмь сутак наша даволі парадзкая група дабрала да Магілёва. Было гэта 3 ліпеня. Фронт, пагрозна прасоўваючыся на ўсход, падступаў ужо да гэтых месц.

Недзе пад вечар мне ўдалося ўбіцца ў чыгуначны эшалон з фабрычным абсталяваннем, што эвакуіраваўся ў кірунку Масквы, і я павыбаваў з ім у невядомасць.

Некалькі журботных дзён і начэй, незнаёмыя станцыі, мясціны, пра якія толькі чуў, і васьць канцаў пункт нашага маршруту — сталіца Мардовіі Саранск...

Так я апынуўся сярод мардоўскага народа, знайшоў жыццёвы прыстанак у бязлітасны час вайны. Наведаўшы Міністэрства асветы, атрымаў накіраванне ў Ацямарскую сярэдняю школу, што месцілася недалёка ад сталіцы рэспублікі. Выкладаў рускую мову і літаратуру ў 5-10 класах.

Ды не надта доўжылася мая настаўніцкая сцэжка-дарожка. У канцы лютага 1942 года мяне выклікалі ў ваенкамат, і праз пару дзён я ўжо быў у ваеннай форме...

Я трапіў у школу малодшых камандзіраў, што размяшчалася ва ўрочышчы Вялікая Горка пад горадам Арзамасам



(Горкаўская вобласць). Месяцы праз два суровыя заняткі ў школе скончыліся. Я выйшаў з яе сяржантам, камандзірам мінамётнага разліку. Мог быць таксама кулямётчыкам, аўтаматчыкам.

Нас прывезлі ў горад Горкі. Там фарміравалася 192-я асобная танкавая брыгада, з якой мне і накіравана было прайсці ўсю вайну.

...Эшалоны нашай брыгады ішлі курсам на Маскву, спыняючыся толькі на буйных станцыях. "Зялёнай вуліцай" ішлі — мабыць, была на тое патрэба. Пасля Масквы, калі ўзялі кірунак на Калугу, зразумелі, што едзем на Заходні фронт. Выгрузіліся ў Сухінічах, далей падаліся сваім ходам — на танках і аўтамашынах.

Неўзабаве пасля з'яўлення ў вызначаны пункт брыгада была ўведзена ў бой.

Тое 5 мая 1942 года, тое баявое хрышчэнне нашы танкісты, якія прынялі яго і якім пашчасціла застацца жывымі, ніколі не забудуць. На фронце ўсялякае здаралася, а каб вось такое ды ў першым жа баі...

У той час на тым участку фронту сядытады адбываліся баі мясцовага значэння — на паліпашчэ пазіцыі, на выхад да зручных рубяжоў. Падобная задача была пастаўлена 5 мая дзюмо танкавым брыгадам — нашай і суседняй.

Наша брыгада мела англійскія танкі — "Матільда" і "Валентайн". Гэта былі машыны з адметнай канфігурацыяй, рухавыя, увішныя. Недахопам іх — сур'езным — з'яўлялася тое, што працавалі яны на бензіне. Дастаткова было, каб у матор трапіла іскра, як адразу ж успыхвала полымя, а неўзабаве — выбух, і гібель танка і аэкіпажа.

Брыгада суседзяў была ўзброена нашымі "трыццаццачвёркамі" — слаўнымі машынамі, якія прайшлі ўсю вайну і надзвычай шмат зрабілі для разгрому гітлераўцаў.

У час бою здарылася так, што нашы танкісты прарвалі пярэдні край немцаў, на некалькі кіламетраў прасунуліся і павялі бой у глыбіні баявога рубяжа. У суседзяў выйшла затрымка, ім не ўдавалася зламаць супраціўленне праціўніка. Тузаючыся то туды, то сюды (мясцовасць была пералескавая), яны ўзбіліся на паласу наступлення нашай брыгады. Заўважыўшы сілуэты незнаёмых ім танкаў ("Матільдаў" і "Валентайнаў") і прыняўшы іх за варожыя, пачалі знішчаць іх. Набліжаючыся ледзь не ўсутыч, часцей за ўсё збоку і ззаду, гахалі і гахалі. Адзін за адным запалалі танкавыя кастры...

Праз пару гадзін у нашай брыгадзе з 48 танкаў у страі засталіся два...

Брыгада была знята з пярэдняга краю і адведзена на дафарміраванне. Атрымаўшы танкі — на гэты раз родныя "трыццаццачвёркі", зноў накіраваліся на фронт, цяпер ужо Варонежскі.

Тым летам 1942 года, як вядома, гітлераўская армія ірвалася да Сталінграда і на Каўказ, і Варонежскі фронт быў у няспынай баявой дзейнасці. Не выходзіла з баёў і наша танкавая брыгада. Адбіваючы шалёны напор немцаў, трымалі абарону на Доне.

Наступленне разам з іншымі часцямі на Белград, вызваленне яго, паход на Харкаў, адвод знясіленай брыгады для папаўнення, абарона на ўсходзе Белграда...

За кожным з гэтых сціслых паведамленняў — дні і ночы бяспрыпытных франтавых будняў, якія вызначалі і вырашалі хаду тагачасных падзей і, вядома ж, вырашалі лёс яе ўдзельнікаў.

Пасля баёў пад Белградом наша брыгада некалькі месяцаў ваявала на Куршчыне. Ёй выпала з 5-га да 24-га ліпеня 1943 года ўдзельнічаць у слаўтай і грознай Курскай бітве — і на самым яе пачатку, калі ў шырокіх стэпах гэтага краю ўсчаліся танкавыя пабоішчы з удзелам многіх соцень браніраваных волатаў, і калі нашы

войскі, вытрымаўшы надзвычайнай сілы швал варожых атак, перайшлі ў контрнаступленне.

...Мне згадваецца поле бою, на якім толькі што адгрымеў вогненны смерч. Здратаваная танкавымі гусеніцамі зямля, з глыбокімі ранамі-варонкамі, нанесенымі бамбавозамі і цяжкай артылерыяй. Куды ні зірнеш — разбітая, знявечаная, згарэлая тэхніка, якая зусім нядаўна была баявой і сама сеяла смерць: танкі, браневікі, гарматы, самаходкі... Вунь, крыху воддаль, тырчыць з зямлі чарнакрыжны хвост знішчальніка, што ўрэзаўся ў пульхную курскую ніву. А вось відовішча, якое давалася ўбачыць упершыню: два здыбленыя танкі, наш і нямецкі. Сутыкнуўшыся лбамі, яны, як тыя стаеннікі, узвіліся ў паветра і застылі ў мёртвай схватцы. Вядома ж, абодва згарэлі. Густа пафарбаваныя чорным куродымамі, яны стаялі — нібы нядаўна адліты помнік-манумент. Непадалёк ляжаў вялікі, у рост чалавека, асмалак — тое, што засталася ад танкіста, невядома якога — нямецкага ці нашага: пасля сутычкі машыны яму, ахопленаму агнём, мабыць, удалося выскачыць, крыху адбегчы і...

Так, у час Курскай бітвы, калі на лавіну нямецкіх танкаў выходзіла лавіна савецкіх, здараліся танкавыя тараны — самаахварнасць нашых воінаў не ведала мяккі. Таму і сарвана была гэта старанна падрыхтаваная бітва, на якую Гітлер ускладаў столькі надзей! Не ўратавалі яго ад разгрому ні маса сцягнутых з іншых франтоў войск, ні звышмагутныя навінкі — танкі "Тыгр", самаходкі "Фердынанд".

Выведзеная пасля баёў на Курскай дузе на чарговае дафармаванне, наша брыгада пэўны час дыслацыравалася пад Тулай. Папоўніўшы асабовы склад, атрымаўшы падрыхтоўку колькасць танкаў, накіравалася на фронт. Праз Калугу, Вязьму, Смаленск прыбыла на месца выгрузкі — станцыю Рудно. Адтуль нашы танкі і аўтамашыны ўзялі курс на Віцебск, на Ішы Прыбалтыйскі фронт, які знаходзіўся тады непадалёк ад гэтага горада. Там, вядучы баі мясцовага значэння, і праваявала брыгада познюю восень 1943-га года, зіму і вясну 1944-га.

Раніцою 23-га чэрвеня наш І-ы Прыбалтыйскі фронт разам з 3-м і 2-м Беларускамі рушылі ў наступленне — пачалася слаўная стратэгічная аперацыя "Баграціён", у выніку якой была вызвалена ўся Беларусь, Прыбалтыка, частка Польшчы, нашы войскі дасягнулі граніцы Нямеччыны.

За ўдзел у вызваленні Віцебска наша 192-я танкавая брыгада была ўдасгоена звання гвардзейскай і ўзнагароджана ордэнам Суворова.

Пасля выгнання акупантаў з Віцебшчыны баявыя дзеянні брыгады перакінуліся на зямлю Латвіі, і мы ў раёне порта Ліепая выйшлі да Балтыйскага мора.

Капітуляцыя! Перамога!..

...Я студэнт-другакурснік універсітэта (у мяне судам захавалася студэнцкая кніжка!) я восенню 1945-га вярнуўся ў Мінск. Завітаўшы ва універсітэт і аформіўшыся студэнтам трэцяга курса, адразу падаўся ў родны край — Старобіншчыну, наведваў маму і тату, сястру і двух братоў, па якіх так знябыўся за вайну... Больш за тры гады я нічога не ведаў пра іх: што з імі, ці жывенькія?..

Паспрабуйце ўявіць стан салдата, якому аднойчы на фронце паштальён уручыў пісьмяк з да болю знаёмым почыркам сястры і які дазнаўся, што дома ўсе жывыя і так хочучы, каб вярнуўся з фронту іх сын і брат...

Паступова ўсталявалася і пакаціла па звыклай каляіне непаўторнае студэнцкае жыццё: з радасцямі і засмучэннямі, з незабыўным і прыкрым — з усім тым на што багата маладосць.

Яшчэ будучы студэнтам універсітэта, я пачаў працаваць у газеце "Літаратура і мастацтва" (1947 г.) — ліработнікам, загадчыкам літаратурнага аддзела. З 1955 да 1965 года з'яўляўся адказным сакратаром часопіса "Беларусь" (у той час — і намеснік галоўнага рэдактара). Шэсць гадоў (1965—1971 гг.) быў навуковым супрацоўнікам Інстытута педагогікі Міністэрства асветы БССР, тры гады (1971—1974) — загадчы-

кам літаратурнай часткі Белдзяржфілармоніі. З 1975 года да выхаду на пенсію (1988 г.) — навуковы супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР, літаратурны рэдактар шматтомнага выдання "Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі" (з 1985 г. там жа — адзін з удзельнікаў стварэння серыі кніг "Гісторыя населеных пунктаў Беларусі").

Друкуюся з 1947 года. Змяшчаў артыкулы, рэцэнзіі, нарысы ў газетах "Літаратура і мастацтва", "Звязда", "Советская Беларусія", "Настаўніцкая газета", "Вячэрні Мінск", у часопісах "Полымя", "Беларусь", "Нёман". Выдаў манаграфію "Кузьма Чорны. Жыццё і творчасць". Сумесна з У. І. Агіевічам выдаў падручнік "Кніга для чытаня ў другім класе школ рабочай і сельскай моладдзі" (1952 г.) і падручнік "Кніга для чытаня ў трэцім класе школ рабочай і сельскай моладдзі" (1952 г.). Напісаў прадмовы да шасцітомнага збору твораў К. Чорнага, да выбраных твораў П. Глебкі, да твораў А. Гурло (1952 г., 1954 г., 1955 г.). Пераклаў 18-ы том са збору твораў У. Леніна.

У 1975 годзе вырашыў паспрабаваць свае сілы ў прозе. Нечакана пачаў пісаць раманы. Адкуль такая адвага з'явілася, калі за плячыма не было ніводнага апавядання, — і сёння не скажаў бы. Яшчэ большай нечаканасцю для самога сябе сталася тое, што, старанна праштудзіраваўшы сем бланцоў сваіх франтавых запісаў, якія захаваліся ў мяне ад вайны, зноў і зноў вяртаючыся на пякельны дарогі, пратупанія ўласнымі нагамі, пісаць пачаў... пра Мінск часоў акупацыі, пра горад, дзе ў той час бываў толькі ў думках...

Пра тагачасную сталіцу рэспублікі ўжо ёсць дакументальная літаратура, шматлікія навуковыя даследаванні, а вось мастацкага твора, калі я пачынаў працу над раманам, не было. Ідучы па цаліку, цяжкасцей сустраць давалася мноства. Хоць гэта быў і мастацкі твор, але ж грунтаваўся ён на канкрэтных падзеях, якія калісьці адбываліся на канкрэтных месцах у канкрэтным горадзе. Усё гэта ўжо сталася гісторыяй, і для творчай фантазіі аўтара разгон тут не надта шырокі. Вось спалучэнне гэтай дакументальнасці з мастацкім домыслам, са стварэннем пэўных літаратурных вобразаў-індывідуумаў і з'яўлялася найбольшай цяжкасцю.

У працэсе рэдагавання мне нават прапаноўвалася змяніць месца дзеяння ў раманы — хай гэта будзе не канкрэтны Мінск, проста горад з "літаратурнай назвай". Але гэта быў бы твор пра абстрактны горад, тыпізаваны, створаны творчым уяўленнем аўтара. Мне ж хацелася, каб у раманы чытач сустраўся іменна з Мінскам, з горадам-пакутнікам і горадам-героем, які столькі перажыў за ваеннае ліхалецце, што подзвіг яго павінен быць увекавечаны і ў мастацкай літаратуры, дзе, вядома, сваё вельмі важнае слова скажуць творы з надзвычай шырокімі эпічнымі магчымасцямі — раманы. І я напісаў раманы "Разгневаная зямля".

...Зусім натуральна, што я, зведаўшы Вялікую Айчынную вайну ад пачатку да канца, прайшоўшы пяць яе франтоў, не мог не паспрабаваць занатаваць тыя вогненныя шляхі-пуцявіны, тыя грымотныя дні і ночы.

Так нарадзілася кніга "Мая вайна. З памяці здабытае".

Гэта мастацка-дакументальны твор, заснаваны на ўспамінах-згадках пра зведаанае мною ў бяспрыпытных будні на пляці франтах, а таксама на падставе запісаў у франтавых бланках і дзённіках, якія я веў і якія удалося захаваць.

Завяршаючы нататкі свайго жыццяпісу, нагадаю яшчэ некаторыя мае біяграфічныя падзеі:

У 1942 годзе на Заходнім фронце ўступіў у КПСС;  
у 1954 годзе абараніў дысертацыю, стаў кандыдатам філалагічных навук;  
у 1950 годзе быў прыняты ў Саюз пісьменнікаў Беларусі.

**НА ЗДЫМКУ:** Іван КУДРАЎЦАЎ, 1980 г.; Заходні фронт, 1942 г.; жывень 1944 г., Літва; з М. ЯГОРВАМІМ, які ўзняў Сцяг Перамогі над рэйхстагам.



ЗАХАРАВА, 19



**РЭДАКЦЫЙНА-ВЫДАВЕЦКАЯ ЎСТАНОВА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»**

прымае да разгляду:

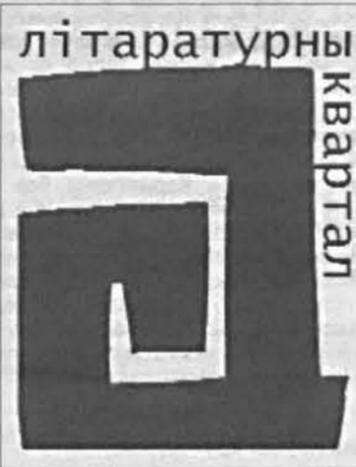
выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;  
выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг (ад рэдагавання рукапісу да выдання і распаўсюджвання кніжнай прадукцыі);

арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарава, 19, тэл.: 284-85-25.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570 ад 23 кастрычніка 2002 года, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Пішыце на адрас:  
220005, Мінск, вул. Захарава, 19, рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і мастацтва";  
E\_MAIL gazeta\_lim@tut.by.



Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь  
Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі  
АБ'ЮЛЯЕ ПРЫЁМ НА 2003 год У ДАКТАРАНТУРУ з адрывам ад вытворчасці спецыяльнасці МУЗЫЧНАЕ МАСТАЦТВА

У дактарантуру прымаюцца асобы, якія маюць вучоную ступень кандыдата навук, апублікаваныя ў навуковых выданнях артыкулы, а таксама навуковыя справаздачы і іншыя матэрыялы, якія прадастаўляюць магчымасць завяршыць дысертацыю.

Тэрмін падрыхтоўкі — 3 гады згодна плана падрыхтоўкі дысертацыі

Асобы, якія паступаюць у дактарантуру падаюць на імя рэктара заяву і дадаюць наступныя дакументы:

- асабісты лістак па ўліку кадраў, аўтабіяграфію, дзве фотакарткі 4х6;
- копію дыплама аб вышэйшай адукацыі;
- копію дакумента аб прысуджэнні вучонай ступені кандыдата навук;
- выліску з працоўнай кніжкі;
- спіс і копіі апублікаваных навуковых работ, спіс справаздач аб выкананых даследаваннях;
- план падрыхтоўкі доктарскай дысертацыі;
- водзвыі двух дактароў навук, спецыялістаў па профілі дысертацыі з адзнакай актуальнасці і навуковай абгрунтаванасці тэмы і мяркуемага плана падрыхтоўкі дысертацыі з указаннем магчымасці яго выканання на працягу 3-х гадоў;
- пашпарт, дыплом аб вышэйшай адукацыі і дыплом кандыдата навук прад'яўляюцца асабіста;
- Прыём дакументаў праводзіцца з 2 па 19 верасня 2003 года.

Даведкі па адрасе: г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30, каб. № 122, тэл. 226-11-76

# УЛАДЗІМІР КАРАТКЕВІЧ І ДАНТЭ АЛІГ'ЕРЫ

Магчыма, такая пастаноўка тэмы здзіўляе. Але яна не дзеля гульні ў навуковасць узнікла і не з пальца высмактана. Маецца шэраг вельмі цікавых фактаў, якія патрабуюць увагі, а даследчыкамі пакуль што абміналіся.

Ці памятаеце вы, шануюныя чытачы, што за кнігу насіў у кішні галоўны герой апавесці "Дзікае паляванне караля Стаха"? Успомнілі. Так-так, Андрэй Беларэцкі "кішэнкавае" выданне Дантэ заўсёды насіў з сабою". Выходзіць, для героя Уладзіміра Караткевіча, Беларуса (I), Дантэ быў настольнай, дакладней — "кішэнкавай" кнігай. Гэта, у дадатак, своеасабліва тлумачыць стаўленне беларускага пісьменніка другой паловы XX стагоддзя да італьянскага паэта Адраджэння.

Праўда, Уладзімір Сямёнавіч, як і ў некаторых іншых выпадках, тут містыфікаваў сітуацыю. Справа ў тым, што на мовах, якімі мог валодаць гэты герой, кішэнкавага выдання Дантэ, здаецца, у прыродзе не існавала.

Вельмі цікавым нам падаецца той факт, што неаднаразова ў творах Уладзіміра Караткевіча мы сустракаемся з алюзіямі на вялікага фларэнцінца і яго творчасць. У той жа апавесці яшчэ раз згадваецца імя вялікага італьянскага паэта — пры апісанні лесу вуснамі галоўнага героя: "Чорт ведае які дурань вырашыў насаджаць у такім змрочным месцы яліны, але гэта было зроблена, і дрэвы, якім было ніяк не менш за сотню год, зрабілі мясцовасць толькі трохі больш прыемнай, чым славуць лес у Дантэ".

Але навошта адбываецца зварот да імя фларэнцінца ў творы? Няўжо гэта не нясе ніякага дадатковага сэнсу? Хутчэй за ўсё, Уладзімір Караткевіч выкарыстоўвае згадку пра дантаўскі лес дзеля таго, каб даць чытачу твора як мага больш поўную характарыстыку галоўнага героя, канкрэтна — падкрэсліць яго адукаванасць. Так што, здавалася б, такая дробязь, а можа мець значэнне.

Ды Уладзіміра Караткевіча ўсе мы ведаем не толькі як празаіка, але і як таленавітага паэта. І ў вершах яго таксама ёсць шэраг алюзій на Дантэ Аліг'еры. Ёсць, дарэчы, твор з назвай "Апошняя песня Дантэ", напісаны ў 1961 годзе і прысвечаны Арлену Кашкурэвічу — непаўналетняму вязню гэта і канцлагера. Пачынаецца верш так:

*У пошуках за любай і адзінай,  
Спазнаўшы круг апошняй,  
мы прыйшлі...*

Думаецца, не трэба тлумачыць, што каб назва адсутнічала, усё роўна больш-менш дасведчаны чытач суаднёс бы гэтыя радкі з пачаткам "Боскай Камедыі".

Але дзеля такога суаднясення важны і працяг:

*Туды, дзе льдзіны адлівалі сінім,*

*У нетры той нязведанай зямлі,  
Дзе нават пекла ўлада асяклася,  
Дзе павуціння д'яблы не плялі*

*На душы самых горшых, тых,  
што гасяць  
У чалавеках праўду і любоў (...)*

Відавочна, што гэта твор, які не толькі лаводзіць формы — а перад намі ж верш, структураваны тэрцынай, — але таксама лаводзіць зместу і агульнага пафасу знаходзіцца ў полі прыцягнення "Боскай Камедыі" Дантэ. Тут У. Караткевіч нават падкрэслівае быццам бы другаснасць свайго аўтарства: нездарма ў назву вынесена, што гэта "песня Дантэ", прычым "апошняя"; такім чынам як бы сцвярджаецца, што адзін толькі Дантэ Аліг'еры здольны паспраўднана, як гэта зрабіў ён, апісваючы пакуты грэшнікаў у "Пекле", адлюстраваць тыя пакуты, што беларускаму народу прынесла вайна.

Уладзімір ЧАРОТА

**Памятаю. Але не памятаць немагчыма. Званок ад Рыгора БЯРОЗКІНА.**  
**"Зайдзіце да нас у рэдакцыю "Нёмана". Рыгор Бярозкін... Не проста таленавіты крытык — так бы мовіць, зубр крытычнай думкі, адно з першых лёраў Беларусі. Чалавек драматычнага лёсу. Арышт перад Айчынай вайной, вайна — не абы-які маршрут (хаця лёгкіх там не было): Курская дуга, Сандармірскі плацдарм, баі пад Сталінградам, пад Кіевам, у Карпатах; узнагароды: ордэн Айчынай вайны II ступені, ордэн Чырвонай зоркі, медалі. І пасляваенная "падзяка" — арышт у 1949 годзе, паводле таго ж абвінавачвання: антысаветская дзейнасць. Вызвалены, рэабілітаваны... Біяграфія для рамана... Для фільма...**



Вось да гэтага чалавека шыбуў я. З піетэтам. Што мае канкрэтны накірунак. Бо ў мяне перыяд жорсткага скептыцызму. З аднаго боку, я неафіт — нейкія там публікацыі, з другога — чытач, што ацэньвае ўсё выключна, паводле гамбургскага рахунку, з трэцяга — маю вопыт (невялікі пакуль) рэдактарскай працы ў акадэмічным выдавецтве, які шмат у чым пахіснуў маю веру ў навуку і літаратуру.

Аднак... Аўтарытэты для мяне ёсць. І не толькі сусветнага маштабу. У тым ліку — гэты чалавек. Бярозкін ёсць Бярозкін.

Пачынаю з гэтага выпадку, між іншым, не таму, што хачу высветліць сваю лінію прыналежнасці да літаратурнага працэсу, а таму, што гэта дзелавая сустрэча надзвычай ярка характарызуе Рыгора Бярозкіна.

Мяркуюце самі.

Дык вось — уваходжу я ў памяшканне рэдакцыі часопіса, у аддзел Рыгора Бярозкіна, які, дарэчы, тады веў і крытыку, і паззію. Пакой паўночкі людзьмі. Бачу сярод іх Мікалая Ігнавіча Крукоўскага, філосафа (толькі што выйшла яго кніга "Логіка красоты"), Алега Аркадзевіча Сурскага, мастацтвазнаўцу... Гаворка ідзе ажыўленая... Клуб творчай інтэлігенцыі... Імпровізаваны. З-за стала падымаецца высокі чалавек з выразным тварам — Рыгор Саламонавіч Бярозкін. Было ў ім нешта ад баріна — не пан, не чыноўнік высокі, менавіта — барін. Адукаваны, з густам, з добрымі манерамі. Добразычлівы, спагадлівы, крыху звысоку — аднак выключна з намерам рабіць дабро.

Дамаўляюся пра аглядны артыкул года: апавяданне. Часу — адзін тыдзень. Я працавала — з 9 да 18. І быў толькі адзін выхадны. Цяпер я разумею — нехта яго падвёў, тэрміны "гарэлі", а тут я. "Пішыце так, як быццам у вас процьма часу", — даў ён мне параду. Сёння я таксама згадваю яе. Мудрая парада.

Артыкул атрымаўся апісальны, пералічальны. Аднак я з наіўнасцю неафіта напісала ўсё, што думала. Расшчэпала на фельетонны капыл рэдактара аднаго з часопісаў (яго апавяданні), загаловак аддзела другога выдання (добра публіцыст, між іншым, і чалавек —

таксама, аднак ад ацэнкі яго апавядання і сёння не адракуся). Самае дзіўнае — усё гэта пайшло з колаў. І нават не надрукавалі ўжо перакладзенае для "Нёмана" апавяданне, пра якое я вяла гаворку. (Галоўным рэдактарам тады быў Андрэй Макаёнак).

Мне доўга давялося працаваць рэдактарам, у тым ліку і на месцы, якое тады займаў Рыгор Бярозкін. Не ведаю, хто б так незаангажавана, смела, без уліку інтарэсаў тусюкі ці пэўных колаў, надрукаваў бы пазней гэты артыкул, ды яшчэ і нікому не вядомага аўтара. А існавала толькі чатыры часопісы. Зразумела, дзяржаўныя: сярэдзіна 60-х гадоў.

Мне казалі, што я аблаяла ўсю (?) беларускую літаратуру. Што гаварылі Рыгору Саламонавічу — магу сабе ўявіць.

І разумею, чаму не далі яму аніякай прэміі, аніякіх званняў пры жыцці. Не далі і пасмяротна. Яго любілі і не любілі пры жыцці, любілі і не любілі і пасля смерці.

Хаця яго было за што ўганараваць. Паводле літаратурных заслуг. Паводле напісаных і надрукаваных кніг: "Паззія праўды", "Спадарожніца часу", "Свет Купалы", "Постаці", "Кніга пра паззію", "Аркадзь Куляшоў", "Звенні"... Сур'ёзны і грунтоўны аналіз, ясная думка, веданне тэорыі паззіі, выразны стыль. Чуцце паззіі, веданне яе, тонкі густ, уменне

зусім, мякка кажучы, не лепшым чынам: трэба здаваць. З'яўляецца Рыгор Саламонавіч: "Не, не магу! Не магу!" Я разумею яго... Было і наадварот: крыху раней. Артыкул пра Пысіна зроблены. Бярозкін едзе ў Магілёў. Вяртаецца. "Не, нічога не дадам". Чалавек Пысіна яму не адкрыўся. (Згадаю тут эсэ Карамазова, захопленыя ўспаміны Гаўрусёва: "Якія вогнішчы мы палілі ў Каралішчавічах з Аляксеем!") Аднак паззія паэта — і залежная, і незалежная ад тых асабистых уражанняў (ці адсутнасці іх). І для Бярозкіна гэта было правілам, калі не законам.

Ці быў ён заўсёды справядлівы? Не ведаю. Ведаю, што ён быў чалавек эмацыянальны, умеў захапляцца, умеў не любіць, часам зусім беспасадкаўна. Напрыклад, адзін крытык на ўсіх пасаджэннях і нарадах абураўся тым, што такі літаратар, як Бярозкін, застаўся без працы, або працуе ў нейкім зусім "няпрофільным" выданні. А Бярозкін наўрад ці кінуўся б таго абараняць... Мяркуючы, якія атэстацыі ён таму выдаваў...

Дарэчы, што іх абодвух аб'ядноўвала — звычка да акуратнасці і пунктуальнасці. Рукапісы яны прыносілі ў выдавецтва: хоць на выставу выпраўляй. Былі ўважлівыя да кожнага слова. І, дарэчы, Рыгор Бярозкін, прынёсшы рукапіс у выдавецтва, пасля прачытання заўсёды праз нейкі час заходзіў і трывожна пытаўся: "Ну, як? Добра? Гэта праўда?" Рэдактар — першы чытач. Так, устрывожана, памятаю, ставіўся і Іван Мележ, калі ішла яго кніга "Жыццёвыя клопаты". Адказнасць за зробленае. Увага да кожнай дробязнай праўкі. Зразумела. Асабліва ў параўнанні з адным, напрыклад, тэатразнаўцам, які махаў рукой: "Мяне са сцэны

# ПОСТАЦЬ. АСОБА. МАСТАК.

ўлоўліваць асацыяцыі — не прыцягваць параўнанні штучна, а ўсведамляць існыя супадзенні, сутнасныя. Яму былі чужыя цяжкі педантызм і эстэтычная схаластыка. Ён умеў пабачыць свет і ўсё ў ім у першапачатковай свежасці, нібы ўпершыню.

Разумею, што сёння, чытаючы Рыгора Бярозкіна, нехта заўважыць педальраванне грамадзянскіх матываў, абавязковае сацыяльнае вызначэнне праблематыкі і тэматыкі... Аднак калі мы згадаем час і біяграфію Рыгора Бярозкіна, дык зможам толькі падзівіцца некаторым яго творчым — непрыхільнасцям, напрыклад.

Гэта было асабліва відаць у непасрэдных рабочых стасунках з ім. Мне давялося быць рэдактарам дзвюх апошніх прыжыццёвых кніг Рыгора Бярозкіна. Рыхтавалі "Кнігу пра паззію". Ён пабыў у нейкім банкце, прыходзіць: "Пачакайце здаваць рукапіс. Я абавязкова хачу напісаць пра гэтага паэта. Такі цудоўны чалавек!" Пазт гэты быў ва ўсіх на вуснах, у вялікіх чынах, на вялікай пасадзе.

Праходзіць тыдзень, мінаецца другі. Мяне ўжо на ўсіх планёрках згадваюць

чытаць не будуць". Або, тым больш драматычна, які мне абвясціў: "Вы беларускую мову лепш ведаеце".

...Праглядваю кнігі Рыгора Саламонавіча. Згадаю яшчэ. Неяк спытала, якім ён усё ж пісьменнікам сябе лічыць. Беларускай. Адаказ быў адназначны. Хаця пісаў ён на трох мовах: беларускай, рускай і яўрэйскай. І гэтыя яго кнігі — таксама адказ на пытанне.

Зноў вяртаючыся да праблемы — час і асоба. Як пісаў бы Рыгор Бярозкін, каб не арышты, не цензура, каб іншы час... Хаця не думаю, што Рыгор Бярозкін з яго характарам і бескампраміснасцю пачуваў бы сябе духоўна камфортна ў сённяшні гістарычны момант. Ці выходзілі б у яго кнігі?

Зрэшты, і тады таксама далёка не ўсё было гладка. Раскаваная, свабодная форма яго пісьма, імкненне шукаць не "жыццёва-дастасаваныя і праўдзівыя" (любімы штамп графаманаў ад пісьма), а "гіпнатычнае абаянне" строг, "мастацкі (ўсё ж!) — А. С.) змест творчасці", "эстэтычныя паліятывы" — гэта не падалася многім "турам п'яра" (выраз М. Стральцова).





Але затое яго эстэтычны слых быў неас-  
прэчны для Аркадзя Куляшова, Пімена Пан-  
чанкі. Яго слова пра паэта было знакам са-  
праўднага прызнання. Яго слова было вызначна-  
насцо ў той сістэме каардынат, дзе было  
месца толькі для сапраўднага. Ці быў той ка-  
мертон суцэльна і адзіна верным? Мабыць,  
не. Аднак сумленным крытык і чалавек Рыгор  
Бязозкіна быў заўсёды. Я наўмысна пазбягаю  
слова "шчыры". Гэтае паняцце ў сваю пару  
так зацягалі і так дэвальвіравалі, што яно ста-  
лася эквівалентам спрошчанаці і прымітыў-  
насці. Да Рыгора Бязозкіна тое не мае аніяка-  
га дачынення.

Рыгор Бязозкіна быў неашчадна-імклівым,  
вёў спосаб існавання "нерасчетливы" (Б. Пас-  
тэрнак). Працаваў шмат, на ізнас. Апошнія га-  
ды, зарабляючы на жыццё сям'і ўнутранымі  
рэцэнзіямі для выдавецтва. "Я не ўмею адпа-  
чываць", — скардзіўся ён неяк, прыехаўшы з  
Дома творчасці. Затое ўмеў працаваць. За-  
хапляцца. Жыць у рытме свабоднай творчай  
асобы. Вольнай думкі. Арганізаванай  
імпрывізацыі. Высокіх перажыванняў. Такім вы-  
сокім перажываннем Рыгор Бязозкіна вызнаваў  
мову. І не ўстрымаўся тут, каб не працыта-  
ваць, як Рыгор Бязозкіна канкрэтна вядзе раз-  
мову: звярнуць увагу на тое, што не састарэ-  
ла ніводнае слова.

"Так, стылёвая палітра Купалы спыняе ўвагу  
сваёй незавершанасцю і стракатасцю; розныя  
тэндэнцыі перабіваюць адна другую, несучы  
не проста розныя — часам супрацьлеглыя ха-  
рактары, тыпам лірычных светаадчуванняў.

Ёсць, аднак, прыкметная дамінанта, якая,  
не знімаючы стылёвай "раскіданасці" Купала-  
вай паэзіі, лучыць усе яе элементы, і гэта  
дамінанта — Купалава моўная творчасць, яго  
радасная эмоцыя ўлады над мовай, яго  
імкненне "выпытаць" усе без вынятку эк-  
спрэсіўныя магчымасці слова. (...)

Карыстаючыся аналогіяй з арбітальным ка-  
раблём, можна сказаць, што Купалава сістэ-  
ма, як высока яна ні ўзнімалася, ніколі не ад-  
ключала першай ступені — першага дотыку да  
слова, да схаваных у слове творчых сіл і патэн-  
цыі".

Рыгору Бязозкіну было падуладнае і  
ўласцівае тое, што ўмеюць спалучыць ня-  
многія. На тую пару асабліва. І глыбіню  
аналізу, і тэарэтычныя высновы, і свабоднае  
валоданне мастацкімі словам. З яго сучаснікаў  
гэтым валодалі, мабыць, толькі Уладзімір Ка-  
леснік і Аляксандр Адамовіч (хаця Адамовіч зай-  
маўся прозай). Ды ў тэатральнай крытыцы —  
Барыс Бур'ян і Георгій Колас. Янка Брыль і  
Алена Васілевіч — гэта ўжо тое, што вызначаюць  
як "пісьменніцкую крытыку", а Міхась  
Стральцоў — іншае пакаленне і таксама  
"траісты" майстар: паэт, празаік, крытык.

Аб'ядноўвала іх усіх яшчэ і няўменне заклю-  
чаць "кантракты са сваім сумленнем" (А. Чэ-  
хаў). За гэта звычайна жыццё прадстаўляе  
асобы рахунак... Як і за перажытае...

Сюжэт жыцця Рыгора Бязозкіна насычаны  
драматычнымі калізіямі, і фінал быў не менш  
драматычны. Хвароба па сутнасці выкрэсліла  
яго з жыцця яшчэ да фізічнай смерці. Чалавек  
яго інтэлекту — і поўная страта свядомасці. Ці  
амаль поўная.

А пакінуў ён гэты свет у 1981 годзе.  
Член Саюза пісьменнікаў з 1939 года, у 20  
год — загадчык аддзела крытыкі вядучага  
часопіса Беларусі "Полымя рэвалюцыі". Вы-  
датны крытык. З тых, хто разумее, што та-  
кое прыгожае пісьменства. Паэт у душы.  
Тонкі знаўца і даследчык паэзіі. Нездарма  
кніга, якую намаганямі яго ўдавы, сябра,  
калегі, крытыка Юлія Канэ выдалі ў 1989 го-  
дзе, называлася — "Паэзія — маё жыццё".  
Лепш не скажаш.

Гэта застанецца ў нашай памяці. Як і тое,  
што Рыгор Бязозкіна — постаць, асоба, мас-  
так.

Ала СЯМЁНАВА

НА ЗДЫМКАХ: Рыгор БЯЗОЗКІН; на  
IV'ездзе СП БССР: П. КАБЗАРЭЎСКІ, Р. БЯ-  
РОЗКІН, Н. КІСЛІК, Р. БАРАДУЛІН, А. ВЯЛЮ-  
ГІН, У. ДУБОУКА, Ю. БАГУШЭВІЧ, 1959 г.;  
з П. ПАНЧАНКАМ у Каралішчавічах, 1965 г.

## КРЫТЫКА

**Як бачым, усё-ткі  
не вельмі й памяркоўныя  
гэтыя беларусы —  
мы з вамі, значыць.  
Прынамсі, у літаратуры.  
Змяшчаючы чарговую  
крытычную рэцэнзію,  
спадзяёмся, аднак,  
што ў нашых "крытыкаў"  
нарэшце з'явіцца і сваё  
"апаненты"... Каб  
не выглядала распачатае  
намі нейкай "абавязковай  
кампаніяй" альбо  
"чысткай-зачысткай"  
літаратарскіх шэрагаў...  
Азірнёмся ж і пільна  
ўгледзімся ў сваё  
і "чужое", ды сур'ёзна  
паразважам над нашым  
творчым плёнам.  
Дзеля агульнай карысці.  
Чакаем допісаў.**

АДДЗЕЛ КРЫТЫКІ

У практыцы споведзі бывае та-  
кое: гаварыць, здаецца,  
асабліва няма чаго. А з іншага  
боку — тыя, каго потым назвалі свя-  
тымі, і адпаведна грахоў у іх было  
намат менш, чым у звычайных люд-  
зей, бачылі ў сабе грахоў болей,  
чым зорак у небе.

Нейкая аналогія ў гэтым убачыла-  
ся мне пры прачытанні зборніка вер-  
шаў Віктара Вабішчэвіча "Чорны  
боль". Здаецца, усё слушна,  
правільна, але не кранае, не выклікае  
водгуку ў душы. Калі ж прыгледзець-  
ца больш пільна, становіцца зразу-  
мельным і тое, чаму не кранае.

Вершы з гэтага зборніка можна  
размеркаваць па наступных тэмах:  
чарнобыльская, грамадзянскія вер-  
шы, вершы пра Італію, пра каханне і  
філасофскія. Амаль усе яны створа-  
ны ў рэчышчы беларускай літаратур-  
най традыцыі. Вядома, уся сусветная  
літаратура — перапеў адных і тых жа  
тэм. Але задача аўтара — убачыць  
іх па-іншаму, па-новаму — і сваё ба-  
чанне выказаць нечакана. Вершаў  
чарнобыльскага і грамадзянскага  
тэматы ў літаратуры ўжо няма.  
В. Вабішчэвіч, безумоўна, гэтыя тэ-  
мы хвалююць (таму і піша іх), але  
чытач наўрад ці знойдзе тут штосьці  
новае. Таму што заклікі да абуджэн-  
ня нацыянальнай свядомасці гучалі  
ўсё XX стагоддзі, і творы Віктара не  
вылучаюцца сярод такога вялікага  
сонму галасоў. Тое самае можна  
сказаць і пра вершы чарнобыльскага  
тэматы. Вершы грамадзянскага тэма-  
ту можна падзяліць на песімістычныя  
і аптымістычныя. У першых аўтар  
вінаваціць і часам пагражае нацыя-  
нальна несвядомым людзям, а ў  
другіх піша прыкладна такое:

*Мы прыйшлі да вас  
непрыкметнымі,  
А зрабіліся інсургентамі  
Пад штандарамі станем вольнымі,  
Панясець мы іх па-над гонямі.*

*І над гонямі будзе спеў пунаць —  
Слеву нашага болей не суняць,  
І не знішчыцца ён у полымі,  
Як не станем мы дзецямі квольмі.*

Творы пра Італію і пра каханне,  
шчыра кажучы, не ўразілі таксама.  
У першых, каб не назвы, невядома,  
ці можна было б зразумець што гэта  
творы менавіта пра гэтую паў-  
днёвую краіну.

## ФЛАРЭНЦЫЯ

*Я душу запаліў  
Ад праменняў тваіх.  
Несмяротны матыў  
Аб жыцці — для жывых.*

*Вежы храмаў, крыжы,  
Перазовы званоў  
Паўстаюць на маё  
Летуцення і сноў.*

Верш, можа, і някепскі, але так  
можна напісаць пра любы стара-  
жытны еўрапейскі горад, нават пра  
некаторыя беларускія. У творы  
"Наіўная мелодыя Тасканы" ўвогуле  
ні згадкі пра Таскану. Такое і жыву-  
чы пад Баранавічамі можна  
напісаць.

Але найменш удалыя ў зборніку  
— філасофскія вершы, якія і да вер-  
шаў не надта падобныя. У творы  
"Час і прастора" аўтар аперыруе  
такімі паняццямі, як час, прастора,  
ісціна. Верш даволі вялікі, аднак, у ім  
няма глыбіні, неабходнай для філа-  
софскага твора.

## ЧАС

*Растаў над пляцам  
І разліўся нябачнымі ручаямі  
Па гарачых вуліцах,  
І ніхто ў гэты дзень не заўважыў  
Знікнення яго вялікаці Часу.*

І г.д.

З цяжкасцю ўяўляецца, як час  
мог знікнуць (время исчезло), у на-  
шых вымярэннях такога не бывае.

*Гарэлі-палымнелі кнігі  
Вакол вогнішчаў здзіцэла скакалі  
Скамянелыя жывыя істоты.  
Кнігі ўсе потым вярнуліся да нас —  
Знойдзеныя ў закінутых куточках,  
Захаваныя ў легендах і сказах,  
Узрошчаныя самой зямлёю,  
Абмытыя слязамі надбайных,  
Адроджаныя з дыму і попелу  
Яны ажылі і загаварылі.  
Толькі ніколі не вернуцца  
Душы тых, хто знішчаў кнігі,  
Хто хацеў зруйнаваць памяць.*

# ЦЕСНА ПЕСНІ Ў ДУШЫ...

Напісанае выклікае сумнеў. Невя-  
дома, якія душы вяртаюцца, якія —  
не, калі яны ўвогуле кудысьці вярта-  
юцца. (Ісус на крыжы дараваў зла-  
чынецу.) І кнігі не ўсе вярнуліся,  
многія ніколі не вернуцца.

Яшчэ большае непаразуменне  
выклікае твор "Згадка з часоў  
мінулых". Тут апавядаецца, як  
лірычнага героя "злосныя служкі".  
Сета панеслі на ігрышча, выцягнулі  
з яго вантробы, якія паклалі ў чаты-  
ры ночвы (для чатырох ночваў ван-  
тробаў ёмкага быка ці хопіць), а  
ўсё астатняе выкінулі. Але ягоная  
душа "ўзбунтавалася і паўстала", у  
выніку чаго вантробы, "ўсё астат-  
няе" і душа зноў з'ядналіся ў адно  
цэлае. І —

*Доўга яшчэ пасля гэтага  
Чулася скавытанне і выццё  
Крываваых хаўруснікаў.*

Дарэчы, чыі хаўруснікаў (па-рус-  
ку "союзников"), застаецца незразу-  
мельным, дакладней, з тэксту ат-  
рымліваецца, што хаўруснікі лірыч-  
нага героя.

Увогуле ж, у зборніку ёсць больш  
удалыя ("Асыпаецца жоўтае лісце".  
"Даліна палыну і чамярыцы", "Лілеі  
— дзювачыя душы", "Адшумела ча-  
ромха за песам", "Я цябе намаляваў  
на снезе" і інш.) і менш удалыя твора-  
ры, але энергетыка ў іх — мінімаль-  
ная.

Гэта ўсё, канечне, на мой суб'ек-  
тыўны погляд. Хтосьці, можа,  
ацэніць творы па-іншаму.

Час ад часу ў вершах сустракаюць  
наступныя хібы:

1. Неадпаведнасць рэчаіснасці.

*Без жалейкі і гуляў не было  
Беларусі,  
А цяпер Беларусь — без душы.  
Абмінаюць зямлю нашу  
вольныя гусі —  
Нечуваны іх сум прыдушыў.*

Вольныя гусі нашу зямлю не  
абмінаюць, хіба толькі нацыянальна-  
свядомае іх частка.

*Не кажы, што Беларусь малая, —  
Краю большага на свеце  
не знайсці.*

Краёў, большых за Беларусь,  
шмат. Калі ж аўтар хацеў сказаць  
пра гэта метафарычна, то з твора  
тое не выўляецца.

2. Выпадковыя словы, радкі.

Дзеля формы твораў Віктар часам  
піша словы ці радкі, якія не зусім там  
да месца.

*Незнаёмая зашуміць трава —  
Не пачуе ніхто каліну.  
На заморскі пад прывітаюць вас  
І ў бядзе адзінокіх пакінуць.*

Выпадковым мне тут падаецца  
другі радок, а калі ўдумацца, то і  
смешным.

*Цішыня над пакутнай ракой.*

Чаму рака "пакутная"? (У творы  
пра гэта ні згадкі.) Можна, таму, што  
аўтар не знайшоў лепшага слова?  
Можна было напісаць "павольнай", а  
калі рака не павольная, то —  
"імклівай".

*І ты лавіла кожны погляд мой  
І мне пшчоту рук сваіх дарыла,  
А над півоніяй узышло ярмо,  
А птушка юная згубіла крылы.*

Два апошнія радкі, мне здаецца,  
напісаныя проста дзеля "дагрузкі"  
страфы. Я ўжо не кажу пра іх  
якасць.

3. Няўдалыя мастацкія сродкі.

*Дайце мне крыж —  
Не карайце маўчаннем.*

Пры чым крыж да маўчання?  
Стогне народ, да скалы прыкуты.

Да скалы быў прыкуты Праметэй.  
А для народа адной скалы мала.

*Не чуюць  
гаротнага стогну зямлі.*

Вельмі даўно і працягла стогне  
зямля ў беларускай вершатворчасці,  
таму падобныя радкі спачування ўжо  
не выклікаюць.

У пацалунках гіне маладосць.

Па-мойму, без пацалункаў гіне  
маладосць, а калі ў пацалунках —  
дык дзякаваць Богу.

*Пасаліла слязою,  
Што ў бярозы ўзяла.*

Пасаліць слязою, узятай у бярозы,  
нельга: несалены бярозавы сок.  
Хапае і іншых прыкрых недарэч-  
насцяў.

А спадабаўся мне васьм гэты твор:

## ЭПІТАФІЯ

*Яшчэ  
З эпох Ура і Лагаша  
Застаўся людзям заповіт,  
Які гаворыць пазалотай і дагэтуль:  
— Мы,  
Забітыя  
Рукамі несправядлівых,  
Не жадаем такой смерці  
Сваім забойцам.*

Добра, што В. Вабішчэвіч прыгад-  
вае людю, што існавалі старажытныя  
дзяржавы Ур і Лагаш і гэтыя мудрыя  
і міпасэрныя словы.

Наталля КАПА

# «НАША ВЕРА» Ў НАШЫМ СЛОВЕ

**Пазамінулуу сораду ў памяшканні Саюза кампазітараў адбылася прэзентацыя Бібліятэчкі часопіса «Наша вера».**

Невялікая камерная зала ўсё-ткі ўмясціла найбольш актыўную частку хрысціянскага культурнага бамонду і аўтарскага актыву каталіцкага выдавецтва «Про-Хрысто».

Вельмі гарманічна выстраеную сустрэчу выдаўцоў, аўтараў і чытачоў з густойным досціпам і тактам вяла галоўны рэдактар часопіса і ўсёй бібліятэчнай



серыі абаяльная жанчына, пісьменніца Хрысціна Лялько.

Якраз напярэдадні прэзентацыі пабачыла свет чацвёртая кніжачка серыі «Матц Божая Снежная» ў Беларусі (гэтым разам выдадзена як ілюстраваны альбом копіяў з вядомага абраза рымскай базылікі Санта Марыя Маджорэ, што захаваліся ў хрысціянскіх храмах Беларусі). Гэтае шыкоўнае выданне абрамленае выбітным па змесце і стылі артыкулам нашага знамага мастацтвазнаўцы Аляксандра Ярашэвіча ды гістарычнымі і іканаграфічнымі звесткамі да ілюстрацый.

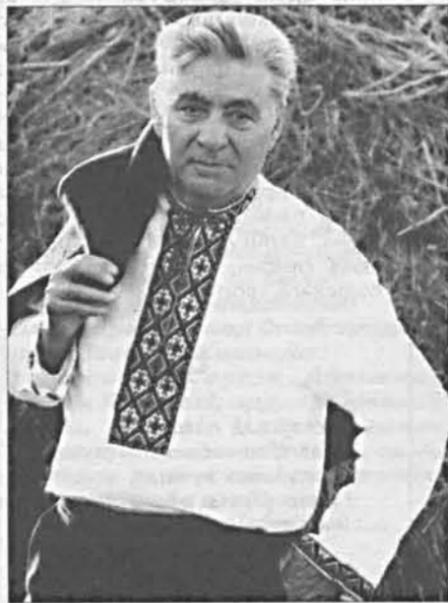
На прэзентацыю прыехалі аўтары, а яны пераважна перыферыйныя: Ірына Жарнасек з Наваполацка (кніжка прозы «Гадара»), Данута Бічэль з Гародні (зборнік духоўных вершаў «На белых аблоках сноў»), Мар'ян Дукса са Смаргоншчыны (кніга паэзіі «Прыйсці да алтара») і вышэй згаданы мінчанін Аляксандр Ярашэвіч. Яны адказвалі на пытанні, чыталі свае творы, дзяліліся мастацкімі задумамі. А свае ўражання ад іх кніжак перад прысутнымі выказалі крытык Ала Сямёнава, пісьменнік Франц Сіўко, літаратар Леанід Галубовіч, доктар архітэктуры Тамара Габрусь...

Вельмі хораша і дасціпна быў зрэжысраваны вядучай прэзентацыі Хрысцінай Лялько канцэртны антураж вечарыны. Яркі і вобразна дапасоўвалі літаратурныя вобразы пісьменнікаў і паэтаў вядомай наша артыстка Галіна Дзягілева, а таксама заслужаная артыстка Беларусі Ірына Шуміліна, скрыпачка Соф'я Голуб, гарадзенскія барды Вольга Хвашчынская, Вікторыя Назаранка і гітарыст Сяргей Фінскі...

Цёплая, сяброўская атмасфера агульнага душэўнага і духоўнага паразумення доўжылася яшчэ і ў рэдакцыі «Нашай веры», дзе прысутныя маглі набыць кніжкі і часопісы выдавецтва «Про-Хрысто», абмяняцца думкамі і ўражаннямі, а, урэшце рэшт, проста пабачыцца, пазнаёміцца і наладзіць кантакты, каб і надалей не губляць сваёй веры і надзеі на лепшае.

ЛеГал

Браніслаў СПРЫНЧАН



## ЛІРЫЧНАЙ ПРОЗАЙ ЗЗЯЮЦЬ РОСЫ...

### МУЗЫКА ПАЛЁЎ

Яшчэ не браліся касіць, —  
Адкуль жа музыка такая?  
А гэта сонца так іграе —  
Са збожжам ніву залаціць.

Душу настрой,  
каб нейспадзеў  
Да поля слыхам прычасціца:  
Свая мелодыя ў пшаніцы,  
І ў жыта свой адвечны спеў.

Як перапёлак «піць-палоць»,  
Авёс звініць і плача ў полі, —  
Так і жыццё перапляло  
Матывы радасці і болю...

Ячменю пышныя вусы  
Пяшчотай шэпчаць  
на змярканні, —  
Нібы ў юнацкія часы  
Палоняць сэрца хваляваннем.

Палі, палі ва ўсе канцы,  
Лірычнай прозай ззяюць росы,  
Калі, нібыта шаргунцы,  
Гайдаюцца мяцёлкі проса.

Мне радасці не трэба шмат —  
Адно адчуць у шматгалосці:  
Чым важкасць большая ў зярнят,  
Тым мілагучней спеў калосся...

Хоць і чакаеш — ды ідзе  
Зайжды раптоўна прыпар жніўны,  
І ўжо ў людзей  
прыбраны нівы, —  
Што ж, на чарзе —  
і мой надзел.

Душа, не трэба сумных сноў,  
І лёсу выпрамім заломы!..  
Як скрушна шамаціць саломе  
Ў адвечнай музыцы палёў...

### МІРСКІ ЗАМАК

Над рэчкай,  
пры вузкай даліне  
Стагоддзі натхнёна злучылі  
З палётам гатычных ліній  
Красу беларускага стылю.

Дзе дах аблачынку калыша,  
Мой позірк агляд пачынае:  
Як клавішы,  
белыя нішы  
Па сценах чырвоных спадаюць.

І рытмаў, і фарбаў загадкай  
Вясёлы арнамент чаруе.

Падмурка валунную кладку  
Пагляд на трываласць спрабуе.

Гляджу я і дойдзідай слаўлю,  
Гляджу ў ганаруся майстрамі,  
І мройліва побачкі стаўлю  
Стагоддзі ў жывой панараме.

Спазнаў і нашэсці,  
і беды —  
Адзначыў іх замак нядрэмны:  
Марціры французаў і шведаў  
Адбіліся ядрамі ў сценах.

А з вежаў —  
сустрэчныя ўдары.  
Прыжмурся —  
і мінуламу збыцца:  
Суровыя віцязяў твары  
Пабачыш у кожнай байніцы.

Заходняга сонца праменні  
І вежаў чырвоныя грані —  
Паслухай:  
у такт летуценням  
Іграюць,  
як трубы ў аргане.

Вячэрняга бусла клёкат,  
Гльсністае пер'е,  
кальчугай,  
І рэха над замкам і лугам —  
Як водгук эпохі далёкай.

### РУКІ МАМЫ...

Рукі мамы пахнуць малаком,  
Кропам пахнуць  
і духмянай мятаю,  
Што кусціцца  
ў халадку за хатаю  
Ля каліны  
пад маім акном.

Дзе б ні быў,  
а бачу я зайжды  
Рукі мамы:  
то з матыкай-бліскаўкай,  
То з сярпом,  
а то з цыбульнай нізкаю,  
То са шчаўем,  
то з лісцём рудым.

То яна, гадам наперакор,  
Днюе за акучкай ды праполкаю,  
То любоўна спрытнаю іголкаю  
На кашулі вышывае ўзор.

Падбірае колеры яна,  
Каб квітнелі ў радасці вясенняй,  
Каб зімой блукалі летуценні  
Па дарожцы белай палатна.

Галаву схіліла, а рука  
Пад скупуу песню завірухі  
Рассыпае абярог ад скрухі —  
Крыжыкам —  
вялесткі васілька.

Лёгка адценні, мяккі тон...  
Кветка-сон да сонца  
лёгка хіліцца, —  
Вось яшчэ імгненне —  
і раскрыліцца  
Сінявой напоўнены бутон.

Побач — ружа росная ў палон  
Пачуццё бярэ чырвонай гамай.  
І адно усмешкай ціхай мама  
Ганаруе працы светлы плён.

Што ж дзівіцца —  
нават і зімой  
Рукі мамы  
тонка пахнуць кветкамі, —  
Кужаль беражэ  
духмянасць гэткую —  
Сіверны — з палонкі ледзяной...

На Вялікдзень —  
хай жыццё міне —  
Здобным кулічом —  
свячонай пасхаю —  
І пяшчотнай,  
незабыўнай ласкаю  
Пахнуць рукі мамы будуць мне.

А яшчэ —  
духмянасцю жніва,  
Той калыскай,  
што мяне люляла,  
Вішняй,  
мурагом у паплавах,  
Той зямлэй,  
што мне Радзімай стала.

Не ўсе Радзівілы з мячамі:  
Пры свечцы ў зашторанай залі  
Зіхцела пяро,  
як начаі, —  
І тэксты, і ноты пісалі.

Адны ў касавіцу па солі  
На санках разгул свой каталі,  
Другія,  
няхай і не ў полі,  
Як пчолы,  
штодня шчыравалі.

Г'янелі адны без прабудку,  
Другія —  
ад неба паблізу —  
Чыталі,  
святлеючы ў смутку,  
І Біблію, і Катэхізіс.

І Соф'я-княгіня таксама —  
Бо мудрасць яна шанавала —  
Узоры на рызах для храма  
Нястомнай рукою вышывала.

Князёўну-красу Караліну  
Лёс мусіў застацца сіроткай.  
Спагаднасць яе —  
ва ўспамінах —  
Жыве і па веку кароткім...

Любілі ў Нясвіжы Мацея —  
Багатага духам магната:  
Пісаў ён —  
сялянаў надзея —  
Лібрэта,  
балады,  
санаты...

Не ўсе Радзівілы з мячамі,  
І ў замку не ўсе дрыгванелі,  
А светлай душой палымнелі  
І ў справах высока ляцелі —  
Свой княжацкі сан вызначалі.



Абступіла блізкае —  
Цёпла, несмяротна, —  
Музыка Агінскага,  
Рушчыца палотны.

Шырыцца мелодыя,  
Быццам ля плаціны  
Рэчкай паўнаводнаю  
Крышацца ільдзіны.

Чую ў паланезе я  
Водгулле пагоні,  
Салаў'ёў Залесся,  
Івалгу Смаргоні.

Шамаценне, шчэбет,  
А ў адценнях дзіўных  
Аблачынкі ў небе —  
Вобразы Радзімы...

Майстру доля выпала:  
Поўню, ноч, курціну —  
Да расінкі —  
выпукла  
Перадаць карцінай.

Пругкі ліст трыпутніка,  
З крыжам купал храма,  
Шыр нябёс раскутая —  
Не ўмяшчае рама!..

З трапяткой сардэчнасцю  
Родны кут,  
Багданавя,  
Рушчыц перад вечнасцю  
Ў свет аздобіў нанавя...

Захапленне продкамі  
З думаю пра новае —  
Радасць не кароткая,  
Шчасце адмысловае.

Колькі дзён адпушчана —  
Хмель жыцця даспелены,  
Як Агінскі з Рушчыцам,  
П'ём з таго ж мы келіха.

Часу ўсе завоіны  
Словам змацаваныя,  
Музыкай асвоены,  
Пэндзлем фарбаваныя.

Суме гняздо пустое,  
Прысеўшы на голы сук...  
Душы першародства такое,  
Што чуецца кожны гук.

Заходняга неба трымценне...  
І льецца самотны звон  
Ад медзі лістоты асенняй,  
Што ціха гайдае клён.

На ім званаром — варона,  
Высокі зеніт — над ім...  
Звон  
перадзімняй кроны, —  
Шчымліва звоніць —  
на кім?..

Быць можа,  
па даўняму лету,  
Па нашых сустрэчах з табой,  
Так хутка адплыўшых у Лету  
Па волі нядолі сляпой?..

Спакою няма ў пакоі,  
Стаю на рыжай мяжы,  
І адчуванне такое:  
Той звон — па маёй душы...

Светлы дзень над вёскай  
Пасля цёпрых ліўняў.  
Неба — керам Боскі,  
Ружавата-сіні.

Ліпы ўсцяж дарогі...  
Перапёлка ў жыце...  
Хоць не бачу Бога,  
Ды гатоў маліцца...

З рускай мовы  
пераклаў Васіль ЗУЁНАК.

Нешта разбудзіла Варвару. Яна расплюшчыла вочы. За вокнамі ледзь браўся дзень. І жанчына мела права яшчэ паляжаць. Што ж разбудзіла яе?

Яна задумалася, прыпамінаючы сон. Але які там сон! Колькі там летняе ночы! Не паспееш галаву да падушкі прыкласці, як ужо свішча пуга ў канцы сяла — пагнаў рыжы Пятрок кароў у поле. Заспала! Вось табе і гацаца. І тады ўжо, нібы агню ўхапіўшы, лётае гаспадыня па надворку, ды, у сабакі вочы пазычыўшы, гоніць худобу ў поле да чарады. Карова, дурніца, не каб моўчкі ісці — вочы долу, рыкае што сіпы, у кожны двор заглядае...

Так бывала з Варварай разы са два. Была яна баба вострая на язык, але тут мелася прыкусіць яго. Бо ці ж будзеш брахаць на свой хвост?

Не, гэта быў не сон. Жанчына ляжала, баючыся паварухнуцца, каб не спудзіць тае мернае хады думак, што вяла далей.

"А можа, каты ці пацукі на гарышчы гарцюць? Трэба на той год хату перасыпаць, бо, барані Бог, маразы — не перазімуем..."

Трэба... І пайшло згадвацца тое бясконцае трэба, трэба, трэба. Колькі гэтых трэб-патрэб у чалавека за нядоўгі век! Рабіць — не перарабіць. Не паспееш зерне ў зямлю кінуць, глядзіш: сена, дровы, плот пахіліўся, комін чысціць, памідоры падвизаць, жука збіраць ці труціць — уб'ецца, навалач, дык рук не пакладзеш...

## ПЛАЧ, МАЯ ЗАЛАТАЯ...

І так — дзень за днём, адно за адным. Дзякуе чалавек Богу за добры дзень і просіць добрае начы, каб назаўтра аддзячыць шырай працай. Такая ўжо ў чалавека завядзёнка...

"А можа, стары клікаў?" — цякла думка далей. (Яна ўжо даўно краем вуха прыслухоўвалася да цішыні). Але стары маўчаў у сваім закутку — відаць, спаў. Ён заціх яшчэ з вечара. Моўчкі павячэралі, не абазваўшыся, паснулі. Вось... Ёй здалося, што яна ўхапіла яго роўнае дыханне.

"Дзякуй Богу, спіць..."  
Вось ужо дзесяць год яе Алёш не падымася з ложка — адняліся ногі. Спачатку Варвара нават баялася начаваць у хаце. Бывала, прахопіцца сярод начы і аж глухне ад цішыні: ці дыхае ён, ці жывы? Пасля страх прайшоў. Дзень пры дні яны прывыклі да свайго жыцця моўчкі. Здавалася, што Варвара давала Алёшу час і цяргліва чакала. Але нічога не адбывалася, немач не адпускала, а Бог не даваў смерці. І аднойчы ранак пачаўся, як і некалі: грукалі дзверы, лаялася Варвара... Час, відаць, выйшаў. І жыць трэба было далей...

Варвара адчула, што пара ўставаць. Яна рэдка глядзела на гадзіннік і ніколі не насіла яго з сабой. Унутранае адчуванне часу пакуль што не падводзіла яе. Жанчына паляжала яшчэ з хвіліну і пачала ўставаць.

Варвара была з той пароды людзей, што не ўмеюць жыць моўчкі. Яна заўсёды нешта бубнела сабе пад нос, нават не зваяжучы, ёсць хто побач ці няма. Калі ў настроі, дык яна была неблагой жанчынай, але, крыў Божа, не тое што супраць ці папярочк хто што скажа, ці глянэ не так — як богам адменіць.

Вось і зараз, зашпільваючы спадніцу, якую на добры лад даўно на ануцы пусціць варта, яна пачала бубнець на тую швачку, што не гэтак гузік ушыла, хаця той гузік сама не раз перашывала. Але ў гэтым была ўся Варвара. Такою век пражыла. Такою яе ведала ўся вёска. Любілі — не любілі, гэта ўжо іншая справа, але прывыклі, як прывыкаюць да якой скулы. Нібы і замінае, ды што зробіш — сваё цела, трэба жыць. Урэшце, разабраўшыся са спадніцай, Варвара зазірнула на палавіну старога. Ён ніцма ляжаў на старым тапчане, адварнуўшы галаву да сцяны. Зарыпелі маснічыны, жанчына спалохалася рыпу, але стары не варухнуўся.

"Нахай паспіць, пакуль сонца нізка. А там будзіць не трэба — яно нежывога разбудзіць", — бубнела старая, выходзячы з хаты.

Дзень браўся харошы. Яна пазнавала гэта па чырвані нябёсаў, што заірздзеліся на ўсходзе, па спевах птушак, што стрэлі яе, калі адчыніла дзверы з сенцаў і ступіла на ганак і, удыхнуўшы поўныя грудзі паветра, лёгка, па-маладому пайшла. Нібы і не было тых гадоў за плячыма. І яна зноў маладая, дужая дзеўка, вёрткая і лёгкая да любові работы: што ў полі, што ў хаце. І ха-

ця была ад прыроды невысокай, але ладна збітай, заўсёды кідалася ў вочы спрытам ды лоўкасцю. Бывала, пойдзе касіць з мужчынамі, дык сем разоў потам умыецца, а не адстане.

"От дзеўка, чортам падшыта!" — рагаталі мужчыны.

Яна і зараз не бракавала. Бо, відаць, такіх людзей не стамляюць гады. Ды толькі да маладога імпаўту роўніцца векавая жыццёвая мудрасць, з якою нават маладосць не заўсёды асмеліцца цягацца.

Ну вась і раница прыйшла ў вёску. Надворкі ажылі: дружна загаласілі пёўні, зарыкалі каровы, завішчэлі свінні, загаманілі жанчыны... І закацілася з канца ў канец рэха жыцця. Дзякуй Богу за добры дзень.

Ужо доячы карову, Варвара зноў узгадала ранішні неспакой і залавала на сябе: "Цьфу, здань! Хлапчук мо які дадому ішоў, ды грукнуў чым. А ты, дурная, галаву ламаеш..."

Карова, павярнуўшы галаву, пазірала на Варвару. Запахла сырадоём, і стары кот Вася ўжо сядзеў побач, чакаючы малака. Ля яго круцілася рудое, звяглівае кацяня, якое прыбілася да двара мо з тыдзень таму. Варвара сперш гнала яго, нават на глінішча знесла, а яно вечарам зноў скавіча.

"А нахай жыве. На развод..."

Каго толькі не паспявала накарміць Варвара за раницу! Тут сам не паясі, а скаціне дай. Бо такі вэрхал падымецца — вёска збяжыцца. Свінні, гусі, куры, качкі — усе чакалі, усе на свой лад гучна віталі гаспадыню, навывперадкі ля-

зіму крыху адцдзе. Чарзнь бакі адцягне. І зноў Варвара ўпрагайся...

Аднаго не змагла жанчына: прылашчыць Алёшавых дзетак. Ці не схацела? Хто ведае...

...Працадзіўшы малако і аднёсшы слоік у склеп, Варвара ўрэшце пайшла ў хату. Куры гаспадарылі ў сенцах. Тут было ціха і халаднавата.

— Стары, — гукнула яна ў адчыненыя дзверы.

Але стары не азваўся. Скінуўшы чобаты, жанчына зайшла ў хату на палавіну да мужа. Алёш ляжаў усе гэтак жа, як і ўранку. Сонца сляпіла вокны, назойліва таўкла ся аб шыбу таўсматая муха.

— Стары! — падышоўшы ўжо зусім блізка, ціхай і некай няўпэўнена паклікала Варвара.

Алёш не варухнуўся.

Яна стаяла ў распачы, не ведаючы, што рабіць.

Таццяна ЖУК



— Алёш, годзе... — кранула яна яго за плячо.

Адзервянелае цела не паддалася. Варвара нахілілася і зазірнула яму ў твар. Пячатка ціхай познай смерці ляжала на яго вінаватым зблжэлым твары. Па-бабску войкнуўшы, Варвара спуджана адступілася. Ногі сталі чужымі. Яна прысела і перахрысцілася.

— Хай Бог крые і бароніць...

Завісла гняткая цішыня.

Мінула Бог ведае колькі часу. І Варвара загаварыла. Спяраша аднымі вуснамі, так, што цяжка было пазнаць, аб чым яна гаворыць, а пасля голасна:

— Учора пра сена дагаварылася. Казаў Лёнік, што прывязе ў нядзелю. Перасушу, пакуль пагода, ды на гарышча, нахай там... А ўчора ягад знайшла папіну, проста нябраныя, што пацеркі. Трэба падскочыць, бо шкада, калі пабяруць...

...Пятру, Косціку, Соні тэлеграмы адаб'ю. Надзі пераказаць трэба

...Паслухай, стары, гэта ты мяне будзіў? Га?..

Яна падняла на яго вочы.

Недагледжаны, шчаціністы, з апалымі шчокамі, Алёш здаваўся Варвары зусім не падобным на таго чалавека, з якім яна пражыла жыццё. Варвара сілілася яго пазнаць і не магла. Чужы. Ён так і не стаў ёй родным. Жанчына ўстала, завесіўшы за сабой фіранку, якой была перагароджана хата. Смерць развяла іх.

Перахрысціўшыся на абразы, яна адчыніла шафу. Выцягнула адзін скрутак, другі, трэці. Капялюш, пінжак, кашуля, штаны, чаравікі. Урэшце яны дачакаліся свайго часу.

Варвара скінула квяцістую хустку, кашулю, спадніцу, што не паддавалася зранку. Засталася ў адной сарочцы. Яна глядзела на сябе ў люстэрка шафы нібы ўпершыню: спрацаваная баба. Ты ж яшчэ не старая, Варвара, гладкае пругкае цела, поўныя налітыя грудзі, станістыя ногі. Каму ўсё гэта?

Хоць бы на гадзіну сталася ёй быць шчаслівай, забыцца на ўсё гэта сабачае жыццё-выжыванне. Апошнюю кашулю б аддала. Горы перавярнула б...

"Што ж ты маўчыш, баба?.. Кажы што! Ну! Не маўчы..."

Апусцілася Варвара на лаву ля вакна, пасыпаліся скаланутыя палесткі "агеньчыка". Цяжкая шурпатая рука сама міжволі далікатна перабірае шорсткую тканіну пінжака. Шклянны ўтрапёны позірк сухіх вачэй.

"Плач, мая залатая, плач..."

...А потым яна ўстане, падрыхтуе хату да хаўтураў і пойдзе па лодзей, каб памаглі правесці яе Алёша ў апошні шлях...

# КАХАННЕ 3...

Гледачы нашай рэспублікі ў апошні час не пакрыўджаны новым, цікавым і яскравым кіно.

Усё больш на экраны кінатэатраў пачало з'яўляцца самых адметных стужак сусветнага пракату. Вось і зараз аматараў кіно чакае сустрэча з новым фільмам. Гэта амерыканская кінастужка "ЛЮДЗІ ІКС-2" у пастаноўцы Брайана Сінгера.

І сапраўды, трэба аддаць належнае як рэжысёру, так і ўсім тым, хто ўдзельнічаў у стварэнні стужкі, фільм зачароўвае не толькі неверагоднымі спецэфектамі, але і арыгінальнай тэмай і, вядома ж, іграй акцёраў.

Аб чым жа фільм? Гэта працяг хіта 2000-га года "Людзі Ікс". Але які працяг! ...Магнета выйшаў на свабоду. Каб супрацьстаяць узнікшай пагрозе свету, прафесар Ксаўе павінен сабраць Людзей Ікс, да якіх далучыліся і новыя героі.

Дзеянне першых "Людзей Ікс", пачыналася ў канцлагеры і заканчалася бойкай добрых мутантаў з дрэннымі — нам як бы намякалі, што дабро ўсё ж пераможа. У фінале "Людзей Ікс-2" усе мутанты, і добрыя, і дрэнныя, бягуць з бункера, як вязні з газавай камеры. Не дзіўна, што Брайан Сінгер знаў у свой час "Здолынага вучня" — фільм аб сяброўстве-нянавісці былога нацыста і выдатніка-школьніка.

"Людзі Ікс-2" могуць стаць асаблівым феноменам — галівудскім забаўляльным



прадуктам з недвухсэнсоўнай грамадзянскай пазіцыяй.

У фільме здымаліся Іен МакКелен, Х'ю Джэксман, Патрык Сцюарт, Алан Камінг, Хэлі Бэры, Фамке Янсэн, Рэбека Ромін-Стамас і іншыя.

Пэўна спадабаецца гледачам і новы амерыканскі фільм "КАХАННЕ 3 ПАВЕДАМЛЕННЕМ". Аўтар сцэнарыя і рэжысёр — Марк Лоранс.

...Мільянер Джордж Уэйд і кроку не можа зрабіць без Люсі Келсан, галоўнага кансультанта у яго карпарацыі. Без яе парады Джордж нават не здольны падабраць сабе гальштук. І вось Люсі надакучыла няньчыцца са сваім начальнікам і яна вырашае звольніцца. Джордж усяляк стараецца гэтак перашкодзіць, але нарэшце згаджаецца адпусціць Люсі, толькі з адной умовай — яна павіна знайсці сабе добрую замену. У выніку адчайных пошукаў Люсі спыняе свой выбар на маладой і амбіцыйнай Джун, якая паклала вока на новага боса...

Галоўныя ролі ў гэтай прыгожай меладраме выконваюць зоркі сусветнага кіно Х'ю Грант і Сандра Булак.

І яшчэ адна стужка пра адвечнае пачуццё. Нават і назва падобная на назву папярэдняй стужкі — "КАХАННЕ 3 НАГОДЫ". Праўда, на гэты раз стваральнікамі стужкі з'яўляюцца французскія кінематаграфісты на чале з вядомым майстрам — рэжысёрам Джонам Шэрманам.

Перад намі імклівае рамантычная камядзя аб падзеях, якія здараюцца з ідэальнай дзяўчынай — калі забытыя, калі камічныя — і праз смех і кур'ёзы сучаснага жыцця мы ідзем да шчаслівага вырашэння праблем, якія спачатку здаваліся непераладнымі.

...Калі Люсія даведваецца аб заручынах свайго былога жаніха, яна спрабуе забыць аб мінулым і ўцягваецца ў вясёлую чараду бяздумных учынкаў з пляццю зусім рознымі мужчынамі...

Ролі выконваюць Моніка Поцер, Дэвід Барэнас, Этані Ла Палья і іншыя.

Аляксандр БОГДАН,  
Канстанцін РАМАНОЎСКІ

НА ЗДЫМКУ: кадр з фільма "Каханне з нагоды"

**Сёмы дзіцячы конкурс музыкантаў-выканаўцаў на народных інструментах імя І. Жыновіча. Гэта не проста падзея. Гэта з'ява. А ўлічваючы аддаленасць у чатыры гады ад мінулага, шостага, дамест абяцаных трох, і сённяшняе фінансавое напружанне ў краіне, — з'ява асаблівая. Многія ўжо цяпер разумеюць: за дзяржаўны, гэта значыць за народны кошт, такога кшталту мерапрыемства можа быць ужо і апошнім.**

# КОНКУРС. ВАРЫЯЦЫ НА ТЭМУ

Чакалі яго доўга. Брэст парупіўся: для конкурсу зрабілі ўсё, што маглі, і нават больш. Ён быў непаўторны, як і тыя — у Пінску, Маріёве, Бабруйску, Салігорску, — што былі да яго. Як непаўторныя дзеці і выкладчыкі, спрычыненыя да кожнага з музычных саборніцтваў. Адгучаўшы і адзінадушныя заключныя акордамі, ён нібы растаў у апусцелых залах і няшумных вуліцах невялікага памежнага горада. Раз'ехаліся па дамах пераможцы і пераможанія.

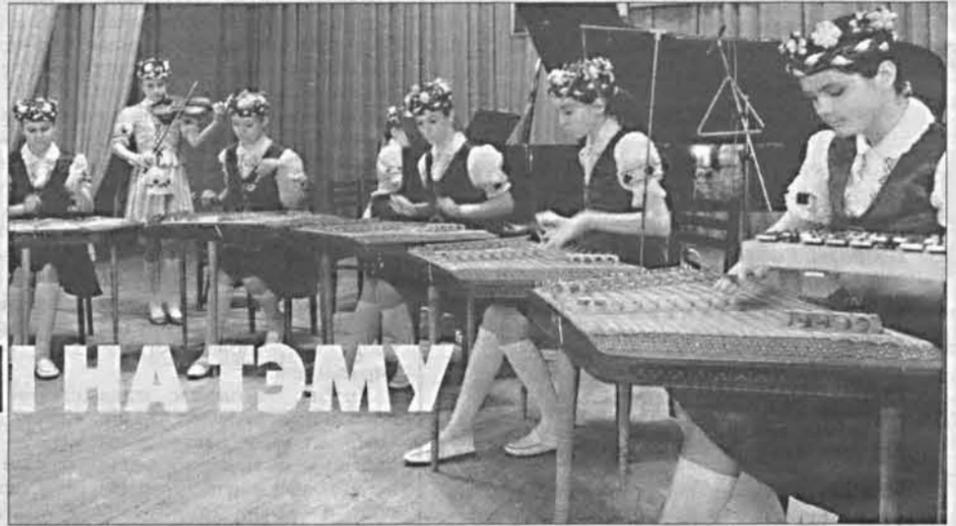
Час задумацца, як і належыць пасля сур'ёзнай і значнай справы.

Не сустракаў метадычных указанняў ці рэкамендацый наконт асаблівасцяў правядзення конкурсных саборніцтваў. Дый хто можа вызначыць ці акрэсліць той адзін, правільны шлях, які прывядзе да жаданай перамогі? А, можа, няма жадання раскрываць уласныя сакрэты?

Ёсць катэгорыя прафесіяналаў, абавязаных публічна і навукова абгрунтавана размаўляць на гэтую тэму. Але конкурс як адмысловая з'ява, варта параўнаць і з дзівоснай кнігай, і з павучальным фільмам, і з ўзніслай тэатральнай драмай, сваёй карысцю для кожнага зацкаўленага выклад-

чыка дапаўняе і пераўзыходзіць усё пералічанае. Нават многія з курсаў павышэння кваліфікацыі.

Беручы на сябе груз фінансавай і арганізацыйнай адказнасці за правядзенне рэспубліканскага музычнага саборніцтва, дзяржава, а дакладней, канкрэтнае ведамства, многія гады робіць усё магчымае дзеля таго, каб апошні тур гэтага конкурсу праводзіўся не ў сталіцы краіны. З аднаго боку, магчыма, гэта тлумачыцца



жаданнем перамясціць цэнтр музычна-выканальніцкага свята ў рэгіён, каб упрыгожыць яго жыццё. Але, здаецца, прычыны ўсё ж у іншым.

Падумаем пра дзяцей, пра несталічных удзельнікаў конкурсу, якіх абсалютна большасць. Ці многія з бацькоў могуць забяспечыць шматдзённае знаходжанне свайго дзіцяці ў сталіцы? Пытанне рытарычнае. Але павінаць у сталіцы — хіба ж гэта не ўзнагарода для многіх? Пры гэтым кожнаму ўдзельніку даць магчымасць завітаць у Акадэмію музыкі, наведаць Нацыянальны Вялікі тэатр оперы і балета, пачынаць Палац Рэспублікі, пракаціцца ў метро... Няўжо нашы таленавітыя дзеці не заслугоўваюць такой ўзнагароды за сваю працавітасць, адданасць мастацтву?

У далёкія цяпер, савецкія, часы не адна сотня дзяцей Брэсцкай дый іншых абласцей выязджала аўтобусамі на рэспубліканскі нават не конкурс, а традыцыйны агляд агульнаадукацыйных школ, у тым ліку і вясковых. Спраўляліся. Можа, ёсць сэнс па-

раіцца, як уз'яднаць намаганні культурнага і адукацыйнага ведамстваў дзеля агульных спраў?

Засмучае шматгадовая непахіснасць у вызначэнні ўзроставай груп удзельнікаў конкурсных саборніцтваў. Іх толькі дзве: малодшая — да 12 гадоў і старэйшая — ад 13 да 15. Пра гэта даўно гаварылася, а некаторыя аўтарытэты і заўсёдня члены журы добра ведаюць не толькі пра недасканаласць усяго дзвюх узроставай градацый, але і пра шкоднасць такога падзелу. Аднак сітуацыя нязменная з году ў год. Існуюць прыклады ўмоў конкурсаў у Пе-

цярбургу, Клінгенталі, ды і каб толькі. Што ж у нас? Нежаданне задумацца, абмякчванасць — ці штосьці яшчэ? Зраўмела нават незацкаўленаму: не можа дзіця 9-10 гадоў на роўных саборніцтвах з 11-12-гадовым сапернікам! Малодшы, нават калі ён добра падрыхтаваны, "асуджаны на проигрыш", а значыць траўміраваны. А яшчэ добра было б рэспубліканскаму аргкамітэту асабліва ўважліва ўчытвацца ў пасведчанні аб нараджэнні ўдзельнікаў, дакладна вызначыць дату іх нараджэння.

Далей. Згадзіцеся, ніякавата назіраць саборніцтва выхаванца Рэспубліканскага каледжа пры Беларускай акадэміі музыкі, забяспечанага якасным і сучасным музычным інструментам, напрыклад, баянам, ліцаіста, якога часцяком кансультуюць і апякуюць знакамітыя выкладчыкі ВДУ (яны ж і аўтарытэты члены журы) — назіраць яго саборніцтва з навучанцам раённай альбо нават гарадской дзіцячай музычнай школы. Сітуацыя не зусім, скажам так, гарманічная.

## ФІЛЬМАПІС

**У кінамастацтва рэмейк — гэта старая кінагісторыя, наоў пераробленая сучасным рэжысёрам. Праўда, замежнае слова "рэмейк" па-нашаму можна перакласці куды прасцей — "новыя фільмы пра старое". Сёлета ў праграмы двух прэстыжных еўрапейскіх кінафестывалю ў Берліне і ў Канах трапілі два цікавыя рэмейкі фільмаў "Салярыс" А. Таркоўскага і "Фанфан-цольпан". І хаця на славу "кіношны" фэстах гэтыя карціны не атрымалі аніякіх узнагарод,**

фантазіі нямногія дэталі: пусты касмічны карабель, буйныя планы ружова-блакітнага нутра планеты. Галоўнае ў стужцы — тэма адносінаў паміж людзьмі, мужчынам і жанчынай, якія шукаюць вечнага, бясконцага кахання, у якім можна патануць. Тэма ж адносінаў чагавека і Бога, галоўная ў фільме Таркоўскага (яе нават угледзелі савецкія цензурны, убачыўшы ў фінальным кадры стужкі — вяртанні блуднага сына да бацькі — "канцэпцыю Бога"), у амерыканскай кінаверсіі не толькі не закранаецца візуальна, а ўвогуле не разглядаецца нават на сцэнарным узроўні (што, прынамсі, набліжае стужку Содэрберга больш да рамана). Будучы паліткарэктным рэжысёрам Содэрберг кардыналь-

касмічнага побыту. Стужка ж Содэрберга, наадварот, насычана ўсемагчымымі касмічнымі штукарствамі (бо амерыканскі "Салярыс" прадзюсываў вядомы ў Галівудзе "фантастыказнаўца" Д. Камэрон), але, дзякуй Богу, не перагружаная танымі камп'ютэрнымі тэхналогіямі. Інтрыгуе тут гледача бадай толькі сюжэт (нешта неверагоднае адбываецца на Салярысе — да астранаўтаў прыходзяць дзіўныя госці!), за якім сочыш не адрываючыся. Амерыканскі фільм цяжка аднесці да шэрагу паэтычнага кіно, хаця ўзаемаадносінны Кельвіна і Рэі, мужчыны і жанчыны, надзвычай паэтызаваныя, узнісены (Рэя нават адмаўляецца выйсці замуж за Крыса па прычыне яго дрэннага ведання паэзіі) і выклікаюць самыя моцныя пера-

# НОВЫЯ ФІЛЬМЫ ПРА СТАРОЕ

**затое прыцягнулі ўвагу журналістаў і крытыкаў, якія любяць усемагчымыя кінапрысмакі. У чэрвені і амерыканскі "Салярыс", і французскі "Фанфан-цольпан" пачалі эмансывацца на вялікіх экранах Мінска: аглядальнік "ЛіМа" хуценька выправіўся ў кінатэатры...**

## САЛЯРЫСЫ

У слаўным рамане С. Лема на планеце Салярыс існавала два сонцы: ружовае і блакітнае, якія ўзыходзілі паперамена. Так і на кінематаграфічным небасхіле — спачатку з'явіўся фільм А. Таркоўскага "Салярыс", а потым амерыканскі рэмейк стужкі ў рэжысуры С. Содэрберга, якія цяпер могуць змяняць адзін аднаго на экраны кінатэатраў, нібыта два сонцы.

Толькі вось адрозніць ружовае сонца ад блакітнага вельмі проста. Амерыканскі "Салярыс" — карціна наскрозь камерцыйная і паліткарэктная. Складаныя, філасофскія думкі тут дасціпна даводзяцца гледачу персанажамі, пакідаючы для

на змяняе нават пол персанажаў: у адрозненне ад фільма Таркоўскага сціплы, інтэлігентны доктар Снаут ператвараецца ў нефармала з гумкай ў роце — доктара Сноу; цынчыны доктар Сарторыус — у (і гэта цікава!) яшчэ больш цынчынага і бязлітаснага доктара Гордан, жанчыну, якую іграе актрыса афраамерыканскага паходжання; летуценная, далікатная Хары — у нервова няўстойліваю Рэю, якой неабходны паслугі псіхатэрапеўта. Нязменным застаецца толькі галоўны герой — псіхалаг Крыс Кельвін, якога іграе галівудскі акцёр-прыгажун Д. Клуні (у пэўных ракурсах ён нават крышачку падобны на Кельвіна — Баніеніса).

А. Таркоўскі не хацеў, каб яго фільм лічылі фантастычным, з відовішчынымі дэталімі незвычайнага

жыванні падчас прагляду. Праўда, іграючы, акцёры не імкнуцца да псіхалагічнай праўды, іх персанажы выглядаюць штучнымі на экране. Затое добра аздабляе амерыканскі "Салярыс" таямнічая музыка К. Марцінсана, якая чудаўна стасуецца з фантастычным сюжэтам.

І ўсё ж такі фільм Содэрберга — гэта рэмейк. Са стылёва насычанай палітры "Салярыса" Таркоўскага ў амерыкан-



Калі конкурс выканаўцаў на народных інструментах адзіны ў краіне, то, натуральна, хочацца бачыць яго развітым, пашыраным, дасканалым.

Дзе тут намінацыі эстраднай музыкі, ансамблевага выканальніцтва ды іншыя? Што нам перашкаджае, каб яны былі? Недахоп сродкаў? Давайце паглядзім на "Пятра-Паўлаўскія асамблеі гармонікі" ў Санкт-Пецярбургу. Павучымся ў сяброў і суседзяў.

Цяжка меркаваць, хто дыктуе парадак узнагароджвання пераможцаў у рэспубліканскім туры нашага конкурсу. Складлася ўражанне (і гэтым разам асабліва), што іх вялікасьць фінансы. Аднак у абласных туры, праведзеных на Брэстчыне, гэтая частка працы была зроблена шчыра і з годнасцю. Кожны ўдзельнік, дзіця, атрымаў няхай сціплы, але падарунак, граматы і пачуў цёплыя, заахвочвальныя словы. Затое шмат хто з дзяцей-удзельнікаў рэспубліканскага тура не атрымаў нават паперкі аб удзеле ў конкурсе. Быццам яны нічога не рыхтавалі, нідзе не былі, ні ў чым не ўдзельнічалі. Падчас цырымоніі падвядзення вынікаў мы бачылі слёзы ў вачах некаторых дзяцей. Ці быў гэты дзень для іх святам? Пра што яны раскажучь сваім аднагодкам, малодшым сябрам, якія, магчыма, толькі пачынаюць прыахвочвацца да музычных заняткаў? А ў фінале ж былі лепшыя з лепшых. Што гаварыць пра стаўленне да астатніх.

Пагодзімся, журы не нясе адказнасці за настрой і творчы дух удзельнікаў. Але толькі ў тым выпадку, калі гэтакі журы — не дзіцячага конкурсу! Нельга да лёсу даравітага дзіцяці падыходзіць з педагогічнымі меркамі вышэйшай, нават сярэдняй спецыяльнай адукацыйнай установы. Дзеці — гэта своеадметны крохкі свет, пра што трохі забыліся паважаныя дзядзечкі ды цётчкі. Не лішне, знаходзячыся на вышэйшай прыступцы адукацыйнай лесвіцы, памятаць і, па магчымасці, педагогічна кваліфікавана турбавацца пра самае кволае, малое звяно музычнай адукацыі — пра школы і дзяцей, усяляк падтрымліваць, няхай маральна, дапамагаць жыць, а то і выжываць у сённяшніх умовах.

Добра, калі б у журы заключнага рэспубліканскага конкурснага тура ўключаліся прадстаўнікі не толькі вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў, але і лепшыя, найбольш аўтарытэтных выкладчыкі, якія працуюць з дзіцячым кантынгентам, каб былі прадстаўлены музыканты з замежных краін, хаця б з краін-суседзяў. Карысць — усебаковая: склад выглядае стала, самавіта, з'яўляецца магчымаць пашырыць замежныя кан-

такты, ды і судзейства выходзіць за межы "міжсабойчыка". Могуць запярэчыць: маўляў, вялікі склад журы — вялікія выдаткі, але гэта не зусім так. Усе дасведчаныя людзі разумеюць, за кошт чаго зрабіць журы таннейшым.

Не сакрэт, перспектывы музычнай адукацыі не радуюць: дзяцей прыходзіць усё менш, плата за адукацыю балансуе на мяжы мінімальна дапушчальнай, музычныя інструменты з-за высокага кошту недасягальныя. У такой складанай сітуацыі асабліва беражліва трэба ставіцца да нашых дзяцей, якія звязваюць свой лёс з музыкай, а тым больш — да найбольш даравітых, да канкурсантаў. Імкнуча да ўзаемаразумення, каб не раниць іх душы, прыахвочваць у сваю сферу дзейнасці. Не далёкі ж той час, калі вучылішчы-каледжы і кансерваторыі-акадэміі востра адчуваюць недахоп ахвотнікаў прысвяціць сябе музычнай прафесіі.

Пра вынікі конкурсу хацелася б прачытаць у беларускіх навукова-метадычных часопісах, дзе паважаныя і аўтарытэтных мэтры, старшыні і члены журы кваліфікавана прааналізавалі б стан спраў у сваёй галіне выканальніцтва, паставілі б новыя мэты і задачы, далі кампетэнтныя парады, рэкамендацыі, тым самым рухаючы нашу агульную справу да новых адзнак дасканаласці. Але гэта, на жаль, пакуль толькі пажаданне. Як і пажаданне наконце таго, каб адпаведнае ведамства распарадзілася б спецыяльным загадам узяць педагогічную стаўку выкладчыкам, чые выхаванцы сталі пераможцамі, да ўзроўню годнай зароботнай платы, хаця б на перыяд да наступнага конкурсу.

Мы, асабліва сённяшнія выкладчыкі дзіцячых музычных навучальных устаноў рознага кшталту, не абмяркоўваем праблему неабходнасці правядзення выканальных фестываляў, якая адчуваецца вельмі востра. Яе вырашэнне было б і своечасовай, перспектыўнай справай. Няхай такіх фэстаў будзе многа, няхай яны будуць рэгіянальнымі, рэальнымі для правядзення па колькасці і складзе ўдзельнікаў, безпрэтэнзій на асобную бюджэтную падтрымку. Няхай запаяняюць міжконкурсную часавую прастору. Дарэчы, у 2002 г. прайшоў такі фестываль — "Берасцейскія гармонікі". Якія задаваленыя былі дзеці!

А конкурс — гэта добра. Але ці грэх жадаць, каб ён стаў лепшым?

Алег ГАЛЕНКА,  
загадчык кафедры музыкі і спеваў  
Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта  
імя А. Пушкіна

## ПРЕЗЕНТАЦЫІ

**Яго імя і яго музыку мінская публіка ўпершыню пачула на імпрэзах творага аб'яднання "Беларуская Капэла". Дзякуючы мастацкаму кіраўніку "БК" Віктару СКОРАБАГАТАВУ, якому з Польшчы быў перададзены архіў Яна Тарасевіча, рыхтаваліся прэм'еры невядомых твораў 20 стагоддзя, манаграфічныя праграмы ў межах фестывалю "Адраджэнне беларускай капэлы". Выходзілі біяграфічныя нарысы. З'явілася і кніжка пра забытага беларускага кампазітара, піяніста, педагога, які, пасяліўшыся на стала ў радзінным кутку на Беласточчыне, міжволі, у выніку драмы, разыгранай на тэатры гісторыі, апынуўся па той бок дзяржаўнай мяжы — грамадзянінам ужо іншай краіны.**



Назва той кніжкі В.Скоробагатава, як, пэўна, памятаюць нашы чытачы, — "Абыйшоўся без славы". А нядаўна ўбачыла свет яшчэ адна навінка: першы нотны зборнік Яна Тарасевіча.

"Песня каханья" — так, сугучна назве аднаго з твораў, іменаваны гэты сшытак фартэп'янных п'ес, які выйшаў у выдавецтве "Тэхналогія" пад кіраўніцтвам Зміцера Санько (нотныя тэксты Тарасевіча рэдагаваў народны артыст Беларусі піяніст Ігар Алоўнікаў, рэцэнзент — прафесар Вадзім Якінюк). Прэзентацыя нотадруку прайшла ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі.

сы Тарасевіча ў сваіх філарманічных праграмах. Скрыпачка Марына Скапоўская (з канцэртмайстрам Сяргеем Багачовым), вучаніца прафесара Вячаслава Зяленіна, які граў творы Тарасевіча на фестывалі "Адраджэнне беларускай капэлы". Віктар Скоробагатаў з піяністкай Ганнай Каржанеўскай, паслядоўныя стваральнікі агучанай анталогіі айчынай вакальнай музыкі — размаітай і неахопнай. А камп'ютэр дапамог узнавіць-пачуць гучанне хору, гранне прафесара І.Алоўнікава...

Тым часам улучэнне ў канцэртны ўжытак творчасці невядомага таленавітага музыканта-беларуса, відавочцы больш як паловы 20 стагоддзя, пра-

# А СЛАВА ЯГО АБМІНУЛА

У гэтай пазнаваўчай імпрэзе, якую вёў В.Скоробагатаў, удзельнічалі З.Санько, В.Якінюк, дырэктар музея З.Кучар, музыканты-выканаўцы. Артыстычны аповед мастацкага кіраўніка "Беларускай Капэлы" ўражваў аўдыторыю амаль сэнсацыйнымі дэталямі. Ці многія ведаюць, напрыклад, што Я.Тарасевіч меў добрыя стасункі з вялікім С.Рахманінавым, разам з якім, на ягоным аўто, пакідаў рэвалюцыйную Расію; што на нейкі час наш зямляк знайшоў прытулак у Фінляндыі, у доме самога Я.Сібеліуса; што ён першы з беларускіх кампазітараў паклаў на музыку вершы Якуба Коласа, Францішка Багушэвіча і часта звяртаўся да паэзіі Максіма Багдановіча...

На невялікую выстаўку, зладжаную ў канцэртнай зале музея, трапілі некаторыя нотныя рукапісы (каліграфічна зробленыя, сям-там пазначаныя радкамі народных песенных тэкстаў), сямейныя фатаграфіі. А ў канву нязмушанай гутаркі ўплыталіся бліскавінкі жывой музыкі.

Хто выступаў? Зная салістка Ірына Шуміліна, якая папулярнае фартэп'яныя п'е-

цягваецца. Запіс музыкі Тарасевіча, зроблены падчас фестывалю "Адраджэнне беларускай капэлы" ў 1999г. і выдадзены на CD у Польшчы, меў там шумны поспех, атрымаў прэстыжную прэмію "Фрэдэрык" (мясцовы аналаг "Грэмі") і летась быў растыражаваны зноў. Пры матэрыяльнай падтрымцы Беларускага ваяводства рыхтуецца другі фартэп'яны зборнік, у які ўвойдуць санаты і маштабная "Беларуская фантазія". Адзін з выбітных вучняў Тарасевіча — сусветна знакаміты дырыжор Ежы Максімоў даводзіць да ладу неапрацаваны рукапіс Фартэп'янага канцэрта свайго настаўніка, так што ў хуткім часе мае адбыцца трайнае прэм'ера: у Варшаве, у Беластоку і потым ў Мінску.

А герой прэзентацыі, зборнік "Песня каханья", зойме належнае месца ў музеі: яго адмысловы асобнік выдаўцы пазначылі залатымі літарамі дарчага надпісу.

"Ноты — без кніжкі?" — схамянуўся сп.Скоробагатаў і заадно прэзентаваў музею сваю манаграфію пра Яна Тарасевіча.

С.БЕРАСЦЕНЬ  
Фота К.ДРОБАВА



скую версію "перацуклі" дождж, доўгія панарамы, недадукчліва маруднасць, меланхолічнасць... Некалі ў пачатку 80-х у размове з удзельнікамі народнай кінастудыі "Юнацтва" А. Таркоўскі прызнаваўся, што не зрабіў ніводнай забавляльнай карціны і абяцае ніколі такой не зрабіць. Відаць, што рэжысёр С. Содэрберг, які насуперак Таркоўскаму не давеў глядачу, што таямнічы Саларыс абуджае ў чалавеку сумленне, ўсведамленне граху і пакаянне за яго, таго даўняга інтэрв'ю з расійскім кінамайстрам не чытаў...

## ФАНФАН-ЦЮЛЬПАН

Новы каляровы "Фанфан-цюльпан" цалкам адпавядае чорна-белаю фільму з Ж. Філіпам і Д. Лопабрыджыдай у галоўных ролях. У сучасным фармаце дынамічная, вясёлая стужка напоўненая дасціпным гумарам, постмадэрнісцкімі жарцікамі (у рэжэйке абыгрываюцца і новая еўрапейская валюта EURO, і нетрадыцыйныя сексуальныя схільнасці французскіх манархаў, якія больш за ўсе колеры аддаюць перавагу блакітнаму, а ў мужчынах — патыліцы); маляўнічымі двубоямі на шпагах, пагонямі, у якіх новы Фанфан (В. Перэс) нагадвае гнуткіх персанажаў "Матрыцы"; прыцягальным абаяннем акцёраў, з якіх, каляна, хочацца вылучыць і партнёрку В.

Перэса, незабыўную П. Крус (цыганка Адзіліна)...

На жаль, вышэйзгаданыя станоўчыя эмоцыі пачынаюць знікаць пасля паўгадзіны прагляду фільма. Глядач, нібыта Аліса ў краіне чудаў, падае ў бягзгледую бездань стылістычна неапраўданых меладраматычных сценаў, калі разлучанае з каханым Фанфанам Адзіліна вырашае скончыць жыццё самагубствам ці калі гарэза Фанфан адкрывае, што закаханы ў прыгажуню-цыганку. Але, напэўна, усё гэта і робіць новы фільм "Фанфан-цюльпан" падобным на стары, калі філасофскія развагі хадака і плэйбоя Фанфана (а менавіта такі характар цудоўна ўвасабляе В. Перэс) пра тое, што ў дваццаць гадоў трэба думаць, як у пяцьдзесят, бо толькі ў гэтым узросце чалавек здольны насамрэч ацаніць жыццё і каханне толькі адной жанчыны, маглі выклікаць ў чуллівай публіцы слёзы замілавання. Сёння ж на падобныя сентэнцыі ў кіназале адгукваюцца толькі добрымі ўсмешкамі: сучасным глядачам больш даспадобы постмадэрнісцкія жарцікі, вясёлыя пагоні і гэгі...

В. БАРАБАНШЧЫКАВА

НА ЗДЫМКАХ: кадры з кінафільмаў "Саларыс" і "Фанфан-цюльпан" (рабочы момант).



Не было б мовы сваёй, не было б сваёй песні — не было б і сваёй краіны. З песні ды мовы пачынаецца незалежнасць, годнасць народа, які ўсведамляе сваю непаўторнасць і права будаваць уласны дом, каб жыць у ім па-гаспадарску. Жывое слова беларускае, ды яшчэ акрыленае спевам, — тая спакоўвечная спадчына, адзіны рэальны скарб, які зрабіў і робіць Беларусь Беларуссю, не дазваляючы ёй нават пад націскам эканамічных праблем "ісці ў прымы" і растварыцца.

У песні-візітоўцы маладзечанскага фестывалю ёсць такі радок: "Мы не згубімся ў Сусвеце". 10 гадоў таму, калі разам са святам стваралася і яна, тут можна было ставіць клічнік. А сёння?

Стаўлю клічнік. Бо, хаця неба праслязілася моцнымі халоднымі дажджамі, якія вымусілі многае ўспрымаць з-пад парасона, душа спявала, ціха ды ўпэўнена: "Віват Маладзечна!"

Стаўлю пыталнік. Бо — чаму за мінулыя дзесяць гадоў столькі неўразумелых пакут-выпрабаванняў зведаў Нацыянальны фестываль беларускай паззі і песні? Чаму ён застаўся адзіным, хаця імправізаваныя святы гэткага кшталту маглі б нарадзіцца ці не ў кожным паселішчы, дзе жывуць пазты і гучыць беларуская песня?

І стаўлю шматкроп'е. Бо, як бы там ні было, а перажыўшы эканамічныя цяжкасці, мы ўсё ж не згубімся ў Сусвеце...

Наша маленькая "фестывальная сталіца", упрыгожаная срэбнымі нігачкамі дажджу, зорнымі бліскаўкамі феерверку, дыямантамі пазтычных метафар і мелодый, кранала сваёй утульнасцю, гасціннасцю. Уздэльнікі фесту ўражвалі энтузіязмам і самаахварнасцю (паспявай ды паскачы ў лёгкім канцэртным строі на сырём сцюдзёным паветры!).

Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі зрабіўся "героем дня" (дакладней, першай фестывальнай ночы). Менавіта яму, як ужо ведаюць нашы чытачы, выпаў гонар атрымаць галоўныя ўзнагароды. І слухна. Бо мала хто зрабіў для папулярызацыі беларускай песні (ды яшчэ і старадаўняй нашай музычнай спадчыны) столькі, колькі зрабіў і робіць гэты калектыў на чале з маэстра М. Фінбергем, ініцыятарам нацыянальнага фестывальнага руху ў несталічных беларускіх гарадах.

Быў у Маладзечне яшчэ адзін заўсёднік гэтага фестывалю — Нацыянальны акадэмічны народны хор імя Г. Цітовіча пад кіраўніцтвам прафесара М. Дрынеўскага. Гэтым разам хор абнавіў раскошную сцэну гарадскога Палаца культуры. Перад ім выступалі госці з Цюмені — гурт "Вячоркі" пад кіраўніцтвам В. Міхеенкі. Прадстаўніцы беларускай дыяспары спявалі старадаўнія народныя песні, пачутыя ад бабуль-беларусак. Кіраўнік цюменскага абласнога нацыянальна-культурнага таварыства "Беларусь" Л. Ксяндзоў дадаў да іх выступлення ўласны верш пра сваю гістарычную радзіму, якую ганарыцца як бацькоўскаю спадчынай... Публіка не спяшалася, сваімі авацыямі яна не дазволіла нават скараціць выступленне нашага славутага акадэмічнага хору. Так што артысты пад кіраўніцтвам М. Дрынеўскага выступілі па шчодрой праграме: былі пранікнёныя лірычныя песні,



1. "Наша песня, наша мова..."
2. Саліст А. ЯФІМІК.
3. Хор імя Г. ЦІТОВІЧА.
4. Палац культуры.



## СПЕЎ З-ПАД ПАРАСОНА

жартоўныя прыпеўкі, агністыя танцы, карагоды. І — слова пазта У. Карызны, які прысвяціў радкі хору, "нескаронаму востраву", "апошняму нашаму рубяжку", які "ратуе песнямі народ".

Гаварылася пра надакучлівы дождж, з-за якога не адбыліся літаратурныя сустрэчы, канцэрты на адкрытых пляцоўках, начное выступленне этнатрыо "Троіца". Ды, нягледзячы на залеву, удаўся мітынг, прысвечаны М. Кп. Агінскаму ля музычнага вучылішча, што носіць яго імя. З расчыненых вокнаў нека асабліва шляхетна гучала фартэпіяна; хор, размешчаны на прыступках, прачула спяваў ля-мінорныя паланез, вядомы ўсім пад назвай "Развітанне з радзімай". Ушанавалі асобу Агінскага, якога маладзечанцы лічаць сваім земляком. Да ягонага помніка, што паблізу вучылішча, усклалі кветкі. Прыгадалі, між іншым, колішнія словы аўтара гэтаі вытанчанай скульптуры, В. Янушкевіча: "Любоў да Айчыны і музыкі адкрывае дарогу ў неба".

Вялікую праграму прысвяцілі М. Кп. Агінскаму музыканты Сімфанічнага аркестра Маладзечанскага музычнага вучылішча пад кіраўніцтвам Р. Сарокі, а таксама знаныя камерныя калектывы, што працуюць у складзе Дзяржаўнага канцэртнага: камерны аркестр, ансамбль салістаў на драўляных духавых інструментах, "Сірынкс", "Інтрада". Гэты канцэрт у Палацы культуры меў асаблівы поспех, бо суправаджаўся асветніцкім каментарыем В. Дадзімавай, якая, дарэчы, абараніла нядаўна доктарскую дысертацыю, прычым упершыню ў гісторыі айчынай навукі — на матэрыяле старадаўняй музычнай спадчыны Беларусі.

Жывы гук. Жывое слова беларускае. Гэты прынцып фестывалю раптам нагадаў пра сябе ў віры кірмашу рамёстваў, што разгарнуўся на галоўнай пешаходнай вуліцы. Народу прапаноўвалі гліняныя забаўкі, саламяныя брылі, бурштынавыя пацеркі, узоры дзіцячай творчасці. А над стракатым кірмашом луналі прарэзлівыя галасы свістулук, пявучых акарын. Гралі не музыкі, а майстар, які сам і зрабіў гэты галасісты тавар — С. Шчэрба з нарачанскага краю, заўсёднік пастаўскіх святаў народнай музыкі, госць сёлетняга "Лошыцкага фесту". З ім і пагутарылі мы шчыра, выпрабуючы жывы гук адмысловых інструментаў...

Канцэрты на Цэнтральнай плошчы пераканалі ў неабходнасці Нацыянальнага свята беларускай паззі ды музыкі. Непагадзь не напалохала публіку, ладная частка якой чамусьці не трапіла ў "залу", а засталася слухаць па той бок турнікетаў. Маладзечанцы гарача прымалі ўсіх: і Д. Качароўскага, які прыкметна ўдасканаліў свой вакал і сцэнічны вобраз; і З. Вайцшоўкевіча з беларускай "Бабкай" на манер лезгінкі; і Т. Глазунову, падобную да зычнагалосых балканскіх дзіваў; і мужнага М. Скорыкава; і этнагурты... Пералічваючы няма патрэбы: усе замоўленыя ў праграме зоркі з беларускімі песнямі — былі!

Кажуць, новых песень магло быць і паболей. І конкурс маладых выканаўцаў мог бы прайсці тут. І канцэртаў у эфіры БТ магло быць болей: раней маладзечанскія фестывалі трансліраваліся "жывцом", без жорсткага мантажу... Але будзем рэалістамі. І — давайце любіць тое, што ёсць. Ад нелюбові ды крытыкі крылы натхнення не вырастаюць.

Перш чым паставіць апошняю кропку ў сённяшняй "песні пра фест", назаву яшчэ адно імя: Надзея Сідарэнка. Загадчыца аддзела культуры гарвыканкома. Сапраўдная сябра роднага слова і музыкі, пазтаў і артыстаў. І — прэсы. Дзякуючы Н. Сідарэнцы, спецыяльнаму "ЛіМа", прысвечаны фестывалю, трапіў у "джэнтльменскі набор" сувеніраў для гасцей Маладзечна.

С. БЕРАСЦЕНЬ  
Фота К. ДРОБАВА



5. Дзе мой талісман?
6. Фестывальная "поўня".
7. Сярод музаў — Алясь ПІСЬМЯНКОЎ.
8. Юныя маладзечанцы.



З малай іскаркі —  
ледзьве свеціцца —  
слова-польмя  
распаю.  
Будзе сонейкам,  
будзе месяцам  
Над табою  
маё  
"люблю..."

**П**ерафразіравала радок з вядомай песні славутага спевака Пятра Лешчанкі, якога вельмі любіла незабыўная Таццяна Дзмітрэўца...

А яшчэ шчыmlіва-пранікнёная слаўная Паэтэса і выдатная Журналістка Таццяна Дзмітрэўца часта напявала лірычную песню "З бярозкай побач я стаяла" (бяроза — яе любімае дрэва).

З цяжкім сумам і вострым болем у сэрцы пераіначу гэты радок: "З бярозкай побач я спачыла" амаль пяць гадоў таму...

У гэтым годзе Таццяна Дзмітрэўца адзначыла б сваё 55-годдзе...

Я памятаю яшчэ зусім маладзенькую Танечку ў "Чырвонай змене". Яна адразу заявіла аб сабе гучна, светла, мажорна, таленавіта! Пранікнёныя нарысы з'яўляліся з-пад яе лёгкага пярца (на вялікі жаль, гэты жанр амаль знік са старонак газет). Таццяна любіла людзей, цікава расказвала пра іх. Загадваючы аддзелам культуры, яна стварыла славутую галерэю творчых партрэтаў пісьменнікаў, мастакоў, артыстаў.

У "Чырвонцы" Таццяна была незаменай. Шмат мы павандравалі разам! Прыбалтыка, Міхайлаўскае — да Пушкіна...

У "Чырвонай змене" Таня разам з дваюраднай сястрой Галінай Далгавесавай — каралевай пішучай машынкi — атрымалі першую ў жыцці ўлас-

ную двухпакаёвую кватэру. Як яны радаваліся! Запрасілі ўсіх супрацоўнікаў! Такого вясялага наваселля больш не было!

З Таняй жылося лёгка побач. Яна ўмела сябраваць бескарысліва, была шчодрой на дабрыню, ласкавай, спагадлівай, вясялай, паважлівай, надзейнай, добразычлівай. Страсна любіла людзей, асабліва дзяцей. Сваю кошку Муся называла дачушкай. Апошнія месяцы свайго жыцця раздзяліла з ёю і яе кацянятамі...

Дзякуючы кантактнасці і камунікабельнасці Таццяна добра сябе адчувала ўсюды. У "Піянеры Беларусі" яе кабінет нагадваў музей цацак, якія прыслалі любімаму журналісту юныя чытачы з усёй Беларусі.

Ужо стаўшы Таццянай Паўлаўнай, працавала намеснікам рэдактара газеты "Культура", рэдагавала газету "Кнігарня". Апошні запіс у працоўнай кніжцы Т. Дзмітрэўцай — "Настаўніцкая газета"...

Таццяна была бязмежна добрым чалавекам, аптымістам, надзейным сябрам, падстаўляючы сваё плячо таварышу ў цяжкую хвіліну. Я б смела пайшла з ёю ў разведку. Яна з племя тых душэўна багатых людзей, якія падзяляцца апошнім. Хто аддае — той багаты. А багаты хцівец — варты жалю бядняк.

І па іроніі лёсу ў канцы свайго зямнога жыцця побач з ёю, хворай, адзінокай і нішчымнай, аказаліся жорсткія, агрэсіўныя, прагныя... не паварочваецца язык сказаць... людзі, хутчэй нелюдзі...

...Застаўшыся без сродкаў для існавання, вырашыла памянць сваю аднапакаёвую кватэру ў прэстыжным раёне (па вул. Калініна) на тан-

нейшую... і апынулася па волі злачынна-бессаромных дзялкоў у маленькім дачным дамку ў вёсачцы Клячкі Дзяржынскага раёна (яе нават на карце няма). А грошы (каля 10 тысяч долараў) ад такога "абмену" аселі ў кішэнях падонкаў-марадзёраў. Бог ім суддзя! На чужым горы ні шчасця, ні дабрабыту не здабудзеш. Адгукнецца абавязкова! Ды ніхто добрым словам іх ніколі не ўспомніць, а гэта ж грэх вялікі!

...Хавалі Таццяну ў спякотны дзень канца жніўня на вясковых могілках кіраўнік нашага Саюза журналістаў Леанід Сямёнавіч Екель, Вера Шчэціна, Аліна Камінская, Ігар Валасевіч і аўтар гэтых радкоў. Спачывае Таццяна пад любімымі бярозкамі, ля маленькай вёсачкі з сімвалічнай для яе апошніх дзён назвай Клячкі. Бо яе апошнія, і, магчыма, самыя лепшыя вершы былі напісаны апоўкам на шматках ("клочках") выпадковай паперы і кардону...

Наведалі мы яе магілу на ўгодкі. Прыбралі, пасадзілі кветкі, памянулі добрым ціхім словам.

Да 5-х угодкаў Леанід Сямёнавіч Екель плануе ўстанавіць помнік. Упэўнена, што так яно і будзе!

Але лепшы помнік паэту — яго вершы. Бо рукапісы не гараць, а напісанае — застаецца.

Таццяна выдала пры жыцці два пэтычныя зборнікі. У сваім апошнім прытулку ў яе нараджаліся ад адчаю, безвыходнасці, самоты, адзіночты, непрыкаянасці трагічныя прарочыя радкі.

Валянціна ЛУЦЭВІЧ-СКАРЫНКІНА

замёр.  
Асенні двор. Вячэрні двор.  
Бальнічны двор.  
Соцень людзей —  
соцень надзей —  
маўклівы хор.

\*

НА БУЛЬБЕ

Папрацавалі — будзь  
здароў!  
Адвесілі зямных паклонаў.  
Хто з кошыкам, а хто  
з вядром  
да вогнішча ідзём  
стамлёна.  
Прыйшлі. Паселі  
ля кастра.  
Вось-вось гаворка  
разгарыцца.  
Вячэра будзе з простых  
страў,  
якіх нам смак з маленства  
сніцца.  
Сцякае сала на вуглі,  
і бульба ў прысаку  
пячэцца...  
Нячутна да кастра  
прыйшлі  
ўспаміны нашага  
маленства.

Таццяна ДЗМІТРУСЭВА



Спадайце лісцем,  
летнія дзянькі.  
Каханне не на век —  
нявечна лета.  
Нявечна...  
А было ж якім,  
якім...

\*  
Я, вядома,  
не Мандэльштам,  
але ўрок вам  
жыццёвы дам:  
Не спяшайцеся,  
не вініце,  
Злосць сваю  
і маю —  
спыніце...

А вось некалькі вершаў са зборніка "Асеннія святы":

На плячо тваё,  
Як на плаху,  
Я схіліла сваю галаву.  
Ад здзіўлення  
магу заплакаць:  
Я памілавана —  
жыву.

\*  
Не адгукнецца мая матуля  
на кліч дзіцяці майго:  
"Бабуля"...  
Я ж і за тое прад лёсам  
ніцма,  
што мама зрэдку  
мне ў сне прысніцца.  
Я знаю добра, што  
ўсё нявечна,  
ды вельмі ж раннім быў

мамін вечар.  
А ноч матулі ўжо без  
святання.  
Сустрэч не будзе пасля  
расстання.  
І зноў прад лёсам  
мне трэба ніцма:  
Ва мне матуля жывой  
крыніцай.  
Ды б'ецца горыч  
пад сэрцам самым —  
мяне не клічуць пяшчотна  
"мама"...

\*  
Ні ветрыку, ні шолаху,  
ні гуку.  
Асенні двор. Вячэрні двор.  
Бальнічны двор.  
Дзесьці за скверыкам  
старым  
трамвай прагрукаў.  
Далёка дзесьці звон яго

ЗАЛАТЫЯ...

\*  
Няпраўда твая, няпраўда.  
Ні кінуць мяне сябры.  
Прыедуць. Не сёння,  
дык заўтра,  
Запаляць свае кастры.  
Запаляць.  
Мяне запрасяць  
Пагрэцца ля іх агню.  
І я ў трапяткую просінь  
Разгубленасць праганю.  
Адтаю, зусім растаю —  
Заплачу скрозь ціхі смех:  
Убачу прыкметы праталін  
Праз цяжкі, глыбокі снег.



# БЕЛАРУСКАЯ МОВА: ЛІНГВІСТЫЧНЫ КАМПЕНДЫУМ

Падрыхтаваная Б. Плотнікавым і Л. Антанюк кніга з'яўляецца унікальнай і арыгінальнай працай, якая не мае прэцэдэнтаў у славянскім мовазнаўстве, бо адзіны кампендыум па рускай мове, напісаны і выдадзены ў Германіі нямецкімі лінгвістамі ў 1992г., па-першае, істотна меншы па аб'ёме, па-другое, зроблены даволі вялікім калектывам аўтараў, па-трэцяе, носіць вучэбны характар і прызначаны для студэнтаў, што вывучаюць рускую мову як замежную. Дадзеная ж праца мае і навуковую, і даведачную, і педагогічную вартасць. Навуковая каштоўнасць кнігі паліагае ў тым, што ў ёй улічана практычна ўся манаграфічная літаратура, прысвечаная беларускай мове, пра што сведчыць бібліяграфія, прыведзеная ў канцы кнігі і скарыстаная ў самім тэксце. Даведачны характар працы вытлумачаецца тым, што ў ёй даецца вызначэнне ўсім найбольш пашыраным і ўжывальным паняццям беларускай навукі аб мове, аб чым можна меркаваць па прадметных паказальніках, змешчаных у кнізе. Педагогічная вартасць кнігі вызначаецца даходлівым выкладаннем усіх тэм па беларускай мове, што вывучаюцца ў школе, ВНУ РБ і за яе межамі.

Асаблівай ўвагі заслугоўваюць такія раздзелы, як "Лексікаграфія", "Беларуская мова сярод іншых славянскіх моў", што недастаткова асвятляліся ў беларускім, славянскім і сусветным мовазнаўстве, чым ліквідуецца наяўная пакуна ў лінгвістыцы. Пазнавальную вартасць маюць табліцы і схемы, дзе адлюстраваны галоўныя звесткі пра беларускую мову, якія падлягаюць класіфікацыйным прадстаўленням.

Б. А. Плотнікаў  
Л. А. Антанюк

## БЕЛАРУСКАЯ МОВА

ЛІНГВІСТЫЧНЫ  
КАМПЕНДЫУМ

Для ўсіх навучэнцаў несумненную карысць уяўляюць арыгінальныя тэксты на старажытнаўсходнеславянскай, старабеларускай і новай беларускай літаратурнай мовах, што з'яўляюцца наглядным ілюстрацыйным матэрыялам для ўсіх этапаў функцыянавання і развіцця беларускай літаратурнай мовы. Дарэчы, уся гісторыя беларускай мовы і навукі аб ёй сцісла, канцэптуальна і змястоўна выкладзена ў адпаведных раздзелах працы. Хачу адзначыць, што аўтары выкарысталі пры падрыхтоўцы кампендыуму не толькі найбольш значныя манаграфічныя даследаванні па беларускай мове, але і датычныя да беларускай мовы распрацоўкі замежных лінгвістаў.

Пэўнае несудалдзе з усёй структурай кнігі выклікае, напрыклад, раздзел "Спецыяльная лексіка", які сваім пэрамам істотна пераважае такую частку кнігі, як "Лексікалогія", адным са складальнікаў якой ён з'яўляецца па сутнасці.

Выказваю ўпэўненасць у тым, што кніга будзе карыстацца попытам не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі, бо здатная паслужыць своеасаблівым эталонам для ўсебаковага апісання іншых моў.

Валянціна ТРАЙКОЎСКАЯ



**Крыху больш за год таму пайшоў з жыцця вядомы беларускі вучоны, доктар педагогічных навук, прафесар Васіль ПРОТЧАНКА (1930-2002).**

**Родам ён з вёскі Зарэчча Брагінскага раёна.**

**Пяру выдатнага вучонага-метадыста належыць больш як 130 навуковых прац. Ён з'яўляецца аўтарам шматлікіх падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў для сярэдняй школы і ВНУ.**



У Пярэжырской СШ на Пухаўшчыне. 1973 г.

Сёння, калі я пішу гэты матэрыял, асабліва востра адчуваецца страта для роднага слова такіх яго духоўных прапаведнікаў і заступнікаў, самаахварных рупліўцаў, якім быў беларускі інтэлігент Васіль Ульянавіч Протчанка. Яго імя – вучонага-асветніка і адраджэнца – свеціць са скарынаўска-коласаўскага шэрагу зіхоткім сонечным промнем і падтрымлівае нас у надзеі на будучыню.

Вобраз В. Протчанкі для мяне запамінальны на ўсё астатняе жыццё сваёй індывідуальнай яркасцю і непаўторнасцю. Зрэшты, Васіль Ульянавіч да высокіх атэстацый і гучных азначэнняў сваёй персону ставіў стрымана, без эйфарыі, не прымаў адычнага хваласпева, рзверансаў, тэатральнай няшчырасці, у падобным выпадку папрасіў бы гаварыць па сутнасці, маўляў, каб прамоўца не марнаваў час. Ён адчуваў, калі хтосьці хоча яму дагадзіць, як той славуці крапіваўскі махальнік Іваноў, і займаецца такім чынам прыхільнае стаўленне. Платон мне – сябар, але ісціна даражэй! – гэтым правілам назменна кіраваўся прафесар Протчанка.

Безумоўна, Васіль Ульянавіч ведаў сабе цану, быў удзячны за ўвагу да яго асобы, але, паўторымся, не вварэў на культурна-навуковыя справы. Так, у 2001 г. выйшаў даведнік "Прафесары і дактары навук Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта", у якім, на жаль, не знайшлося месца для біяграфічнай нататкі пра прафесара Протчанку, лёс якога цесна звязаны з БДУ: тут ён быў аспірантам кафедры беларускай літаратуры, намеснікам дэкана факультэта для замежных грамадзян, больш як дзесяць гадоў адначасова з працай у Нацыянальным інстытуце адукацыі выкладаў метадыку беларускай мовы, веў студэнцкі навуковы спецсеминар, кіраваў дыпломнымі работамі, узначальваў Дзяржаўную экзаменацыйную камісію, з'яўляўся намеснікам старшыні савета па абароне дысертацый па педагогічных навукх. Калі Васіль Ульянавіч у маёй прысутнасці пачаў знаёміцца з кнігай пра вучоных БДУ, я са шкадаваннем і няёмкасцю сказаў пра адсутнасць у гэтым выданні яго біяграфіі. Ён адразаваў на маю заўвагу спакойна, адразу зна-

## ШАНУЕМ СВАЁ

шоў апраўданне ўкладальніцкаму недагледу: "Нічога страшнага. Я ж на філфаку працаваў пагадзіннікам..." Праз хвілін колькі ён дагартаў да літары "Б" і, на яго вялікае здзіўленне, не сустрэў прозвішча вядомага мовазнаўцы, прафесара, былога загадчыка кафедры сучаснай беларускай мовы БДУ Л. І. Бурака. Васіль Ульянавіч не паверыў сваім вачам, адразаваў на тое недаўменнымі запытаннямі: "А дзе ж Бурак? Няўжо пра яго забылі?" І даў сваю ацэнку гэтаму "праколу": "Вось гэта дрэнна, братка. А што мяне не згадалі – усяго той бяды". Васіль Ульянавіч Протчанка ўвайшоў у гісторыю беларускай навукі і культуры яшчэ пры жыцці, яскравым сведчаннем чаму такія выданні, як энцыклапедыя "Беларуская мова" (1994), "Беларуская энцыклапедыя" (Т. 13, 2001), энцыклапедычны даведнік "Навука Беларусі ў XX стагоддзі" (2001) і інш. Увогуле, яго жыццёвы і творчы шлях паспраўднаму ўражвае і захоплівае: сын палескай вёскі Зарэчча, звычайна беларускі хлопец узняўся да вышэйняй вучонасці, стаў настаўнікам роднай мовы ў маштабах усёй краіны, выбітным асветнікам сучаснай Беларусі. Пры непасрэдным удзеле В. Протчанкі распрацавана канцэпцыя моўнай адукацыі, створаны для нацыянальнай школы адукацыйныя стандарты, навукальны праграмы, ім напісаны школьныя падручнікі і дапаможнікі. Ідэя асобнага, матывацыйна-мэтавага навучання мове стала яго вяржком укладам у беларускую навуку і адукацыю. Вельмі сімвалічна, што навукова-асветніцкая дзей-

ных палажэнняў і высноў. Не памятаю, як здарылася, але пасля чытанняў мы з Васілём Ульянавічам пайшлі на шпацыр па горадзе. І зноў я слухаў гэтага чалавека, які быў, здавалася, цалкам паглынуты навукай, прапаведаннем адукацыі. Зрэдку ён запытаўся і пра маю думку адносна таго, пра што ён гаварыў, але настаўніцкі досвед у мяне быў сціплы, у дыдактычных пытаннях бракавала, як кажуць, належнай падкаванасці. Мы гулялі па горадзе, які быў заліты палетняму шчодрым сонцам і буяў маладой зелянінай. У нейкі момант Васіль Ульянавіч перастаў гаварыць, і мы крочылі моўчкі датуль, пакуль ён не спыніўся і, мусіць, міжволі не згадаў купляшоўскае:

...І я гатоў, як дрэў трывалых вецце,  
Пераступіць яшчэ ў адну пару  
Свайго жыцця, пакінуўшы ў кювеце  
Прыгожую ману аб вечным леце.

Пазней я быў сведкам, як на экзаменах Васіль Ульянавіч прапаноўваў аспірантам для практычнага аналізу філасофскія вершы Куляшова, пранікнёна чытаў іх на памяць. Адчувалася: яму імпававала глыбокая на думку паэзія.

Часу да цягніка тады заставаўся багата, балазе мы падышлі да кінатэатра, і Васіль Ульянавіч прапанаваў схадзіць на фільм. Кінастужка тая была нудная, нецікавая, і яго змарыла стома, ён заснуў.

Вярталіся ў сталіцу мы разам, ехалі ў адным купэ – я заставаўся ўжо не толькі слухачом, бо Васіль Ульянавіч распытваў пра кафедру, на якой ён

# РОДНАМУ СЛОВУ АДДАНЫ

Штрыхі да партрэта  
Васіля ПРОТЧАНКІ –  
вучонага і чалавека

насць прафесара Протчанкі адзначана медалём Францыска Скарыны.

Я няшмат працаваў поруч з Васілём Ульянавічам у Нацыянальным інстытуце адукацыі, але мне пашчасціла крыху ведаць яго, раіцца з ім, шукаць у яго падтрымкі. Упершыню мы пабачыліся ў 1989 годзе на II Куляшоўскіх чытаннях, якія праходзілі ў Магілёўскім педінстытуце. Ён выступаў з дакладам на пленарным пасяджэнні, гаварыў без паперы перад вачыма, ад таго яго выступлення засталася незабыўнае ўражанне: адчувалася, што прамоўца надзвычай усхваляваны станам выкладання беларускай мовы ў школе, ён крытыкаваў традыцыйныя падыходы ў метадыцы, акцэнтаваў увагу на першачарговых праблемах, якія неабходна вырашыць, каб зрабіць эфектыўным навучанне роднай мове. Запомнілася, што ён чытаў на памяць вершы беларускіх паэтаў, прыводзіў прыклады таго, як можна актывізаваць камунікатыўны патэнцыял вучня, выпрацаваць у яго навыкі звязнага маўлення. Голас Васіля Ульянавіча, роўны і разважлівы напачатку, пад самы канец выступлення пачаў цішэць, зрабіўся хрыпавата-ломкім: дало знаць эмацыянальнае перанажыванне. Аўдыторыя, пераважную большасць якой складалі студэнты і настаўнікі, сустрэла тое ўзрушанае слова Протчанкі ўдзячнымі і гулкімі воплескамі.

А далей так атрымалася, што падчас чытанняў мы апынуліся ў адным гурце. Я акурат разгледзеў Васіля Ульянавіча, які пры гаворцы ўвесь час жэстыкуляваў правай рукою: магутная высокая постаць, адкрыты, з залысінамі сакратаўскі лоб, крыху выгнутыя бровы, засмягла-шурпатыя губы, сканцэнтравана-засяроджаны і разам з тым пранізлівы погляд вачэй. На той момант я быў малады аспірант, меў вялікі піетэт да людзей навукі, таму не адважыўся ўстаўці у гутарку свае "тры грошы". Я слухаў Протчанкава разважанні і довады і ўжо тады зразумеў, што знаходжуся з вучоным глыбокіх перакананняў, які адстойвае наватарскія падыходы ў навучанні. Ад самога Васіля Ульянавіча я ўведаў, што ён заканчвае працу над доктарскай дысертацыяй, і прыхаў, апрача іншага, у Магілёў дзеля апрабавання сваіх навуко-

калісьці вучыўся, пра мае родныя мясціны, пра тое, што чытаю з сучаснай літаратуры.

Далей былі вітанні, поціскі рук. Праўда, сустракаліся на філфаку на рэдка. Я слухаў яго колькі выступленняў на навуковых канферэнцыях, прыносіў яму як галоўнаму рэдактару часопіса "Беларуская мова і літаратура" свае артыкулы. Бачыцца часцей мы пачалі ў сценах Нацыянальнага інстытута адукацыі, калі напрыканцы 2000 года я заступіў на пасаду загадчыка лабараторыі літаратурнай адукацыі ў сувязі са смерцю акадэміка М. А. Лазарука. У мяне склалася сваё ўспрыманне Васіля Ульянавіча як вучонага і чалавека.

Найпершы мой клопат быў у тым, каб пастарацца "зацугляць наравістую метадыку", прайсці, кажучы словамі Максіма Багдановіча, "паўтарыцельны курс", падвысіць і абнавіць свае веды. На дапамогу прыйшоў Васіль Ульянавіч. Я адразу адчуў яго асабліваю прыхільнасць, нават бацькоўскую апеку, яго шчырае жаданне дапамагчы мне знайсці сябе на новай дзялянцы. "Даражэнькі Алесь! – гаварыў ён. – Я аддаў метадыцы не адзін дзесятак гадоў, але не лічу сябе ўсяведам, маўляў, я ўсё даўно ведаю, усё спазнаў. Мне – сем дзесят, а я штодня вучуся. – І казаў, даючы параду: – Не зазнавайся, не стамляйся вучыцца, пашыраць і ўгрунтаваць сваю кампетэнцыю". І Протчанка прапаноўваў мне новыя замежныя навукова-метадычныя часопісы, па якіх ужо густа пахадаў яго каляровы маркер. Між тым, ён любіў гэтае слова "кампетэнцыя", бо не цягнуў верхглядства, непрафесійнасці, амбітнай пыхі. Безаплячыйнасці, а-ля метадыка, калядыдактычныя практыкаванні сустракалі з боку Протчанкі рэзкае непрыманне, калі хочаце, супраціў. Васіль Ульянавіч патрабаваў ад аспірантаў і дактарантаў, студэнтаў і маладых калег – і не толькі ад іх! – навуковай выверанасці і абгрунтаванасці думкі, творчай, а не адвольнай трактоўкі навуковых дэфініцый, развіцця дыдактычных ідэй, а не іх калькавання, механічнага перанясення з чужароднай на беларускую глебу. Сам жа Васіль

Ульянавіч быў выдатны палеміст, бліскача валодаў сістэмай аргументацыі і доказнасці. У бездакорнай логіцы і глыбокай аналітыцы прафесара Протчанкі я пераканаўся неаднойчы, слухаючы яго выступленні на вучоных саветах НІА, савеце па абароне дысертацый у БДУ. Слова яго было заўсёды ўзважанае, прадуманае, падмацаванае тэарэтычнымі выкладкамі. Гэтаму вучыў і тых, хто ідзе ў навуку: дыскутаваць, пераканальна даводзіць сваю пазіцыю, шукаць у спрэчках ісціну. Вораг метадыкі, лічыў ён, дылетанцтва, аморфнасць і прыблізнасць думкі. Гэты хаос, адвольная і не абцяжараная навуковасцю інтэрпрэтацыя матэрыялу прыводзіць да таго, што метадыку часам жартоўна параўноўваюць з п'яным чалавекам, якога хістае, водзіць у розныя бакі. В. У. Протчанка патрабаваў сістэмнага падыходу да вырашэння адукацыйных і метадычных праблем, дамагаўся выразнасці, яснасці мэты і задач пры канструванні зместу навучання, з педантычнасцю шліфаваў фармулёўкі тэм, каб тыя ў выніку мелі навуковую прэзентабельнасць, рэкамендаваў і раіў толькі тое, што актывізуе творчы пошук, прынясе сапраўдны плён.

Што грэх утойваць: камусьці прафесар Протчанка мог падацца сярдзітым, гняўлівым і нават зацятым у адстойванні сваіх поглядаў. Асабіста я такім яго не ведаю. Ён быў гранічна адкрыты, бо гаварыў тое, што думае, публічна, а не ў кулуарных баталіях ці на адмысловых пасяджэннях. Заставаўся прынцыповы, не мог пайсці на кампраміс з сумленнем, адсюль яго часам вострая крытычнасць, рэзкасць тону, нават суровасць у ацэнках павярхоўных меркаванняў і хуткаспелых высноў. А яшчэ ён не мог стрываць бесцырымоннасць, нетактоўнасць у тых выпадках, калі прыніжалася яго навуковая і чалавечая годнасць. Праз гэта ён вельмі перажываў. Як мог я супакойваў Васіля Ульянавіча, калі ён балюча рэагаваў на беспадстаўныя закіды ў рэцэнзіі на яго падручнік для IX класа. Ён запрасіў аўтара той рэцэнзіі на гутарку, каб зняць, магчыма, дыскусійныя пытанні, сее-тое праясніць ці пачуць больш доказныя крытычныя меркаванні. Рэцэнзентка, мабыць, праігнаравала тое запрашэнне, і прафесар Протчанка справядліва абуралася такімі яе паводзінамі.

Васіль Ульянавіч хоць і патрабавальна, але са шчырай добразычлівасцю ставіўся да моладзі. "А мая вы, Шкілёнак, я вельмі рады вашаму поспеху", — не хаваючы радасці, Васіль Ульянавіч сказаў маладому метадысту пасля яе абароны дысертацыі. "Гэтага хлопца са Смалян нам трэба падтрымаць. Ён стаў аўтар часопіса, з яго, пэўна, будзе толк", — сказаў ён перад уступным экзаменам у аспірантуру пра настаўніка з-пад Оршы В. Мязэвіча.

Васіль Ульянавіч аднойчы мне патлумачыў, чаму не хоча браць новых аспірантаў і кіраваць іх навуковай працай. Ён усё ж прадчуваў наканаванасць немінучага адыходу, добра ўсведамляў усю адказнасць, якая кладзецца на яго плечы за лёс маладога вучонага. Баяўся і шкадаваў, што не паспее вывесці некага на прасцягі навукі. Я тады распавеў Васілю Ульянавічу пра тое, што мая жонка некалі абараніла дыпломную работу па метадыцы мовы, даследавала праблемы словаўтварэння, абаліралася пры гэтым на яго сістэму навучання. І марыла паступіць у аспірантуру. У педінстытуце, куды яна падалася, звадала дыскрымінацыю: маўляў, хай жанчына дзяцей гадуе, а не ў навуку ідзе. "Слухай, Алесь, хай паступае да нас у

аспірантуру, я буду яе кіраўніком", — адразу ж прапанаваў Васіль Ульянавіч і дадаў: "Мары павінны спраўджацца". Вядома, я падзякаваў Васілю Ульянавічу, сказаў, што ўжо позна гэта рабіць, ды і сама яна ніколі не шкадуе пра няздзейсненую навуковую кар'еру. А прыклад таму — дзесяткі кандыдатаў навук, якія пасля абароны дысертацый заслаколіся, так і не здолелі генерываваць новыя навуковыя ідэі, нават не навучыліся цікава выкладаць свой прадмет. Пасля таго, як жонка даведлася пра змест нашай гутаркі, яна сказала: "Нечага сур'езнага дасягнуць у метадыцы, мусіць, можна толькі маючы за настаўніка навукоўца такога маштабу і ўзроўню, як Васіль Ульянавіч Протчанка". Ён быў карыфеей у метадыцы выкладання мовы і педагогіцы, вучоны самага высокага рангу, таму такім пашаноўным было стаўленне да яго студэнцай і навуковай моладзі.

...За год да смерці Васіль Ульянавіч прапанаваў мне рэдагаваць часопіс "Беларуская мова і літаратура". Напачатку я аднекаўся, але ён праз колькі часу ўсё ж давёў, чаму хоча перадаць мне гэтае выданне, як ён сказаў, "ў спадчыну". Канцэпцыя часопіса была распрацавана і рэалізавана ім надзвычай паспяхова. Протчанкаўская традыцыя прадвызначае далейшае развіццё выдання, якое выходзіць сёння накладам звыш 6 тысяч асобнікаў.

Па-грамадзянску В. Протчанка быў заклапочаны станам роднай мовы, асабліва што тычыцца яе вывучэння ў школе. І пра беларускую літаратуру хваляваўся таксама, на выкладанне якой, і тут мы былі аднадумцы, павінна быць адведзена як мага больш гадзін. І гэта зразумела: родная мова і літаратура фарміруюць ментальнасць, беларускую душу, свет асобы. Калі я паведаміў Васілю Ульянавічу пра агучаную мне ідэю інтэграванага курса — беларуская, руская і сусветная літаратура, то ён адразу выказаўся крытычна і прапанаваў: "Нам трэба стварыць альтэрнатыўны курс для старшакласнікаў — беларуская мова і літаратура. Ён цалкам магчымы, гэтая ідэя жыццяздольная. Давай паспрабуем разам распрацаваць гэты курс".

Мне чамусьці Васіль Ульянавіч не памятаецца спахмурнелым, панурым. Праўда, ён колькі разоў наракаў на сваё самаадчуванне, але трымаўся мужна. Толькі самая апошняя наша сустрэча на калідоры інстытута выдала ў ім спакутанага чалавека, якога апаноўвае хвароба. Але на развітанне я адчуў цёплы поціск рукі. Помніцца: яго вочы гаварылі пра надобрае, фатальнае, але цяпло рукі абнадзейвала...

Так атрымалася, што мне не давалася правесці на вечны спачын Васіля Ульянавіча. Можна таму мне чамусьці здаецца, што я яшчэ пачуваю яго на гэтым свеце. Ён жывы для мяне, я думаю пра Васіля Ульянавіча з удзячнасцю. У сваім жыцці я сустрэў рэдкага і чужоўнага чалавека, які, нягледзячы на розніцу ва ўзросце, ставіўся да мяне па-сяброўску, з павагай, душэўнай чуласцю і далікатнасцю. Скажу шчыра: такіх людзей на маім шляху было небагата, таму забыць дарагі воблік Васіля Ульянавіча немагчыма.

Васіль Ульянавіч Протчанка быў і застанецца яркай Асобай і вялікім аўтарам у метадычнай навуцы, яго духоўная прысутнасць у нашым нацыянальным свеце будзе доўжыцца датуль, пакуль будзе існаваць само Роднае Слова.

Алесь БЕЛЬСЬКІ,  
доктар філалагічных навук, прафесар



З настаўнікамі і вучнямі Зарэцкай сямігодкі Брагінскага р-на (у першым радзе — 3-ці злева)

## ДАНІНА ПАВАП

Стаяў май 1998 года. Працоўны дзень закончыўся. У кабінетах рэдакцыі нарэшце ўсталявалася цішыня. Я ўжо збіраўся пакідаць памяшканне "раёнкі", як на парозе паказаўся паэт Эдуард Грахавец. Прызнаюся, што я нават разгубіўся. Гэта ж трэба: гадоў дваццаць пяць, а, магчыма, і ўсе трыццаць не наведваўся ён у рэдакцыю.

— Якім лёсам закінула на родную Лагойшчыну? — пацікавіўся я.

— Апошнім часам прыгадваю даўнія гады, калі часцяком бываў тут, часта друкаваўся ў вашай газеце, выступаў па раённым радыё. І вось вырашыў наведвацца.

Перакінуліся словамі аб сямейным жыцці, дзецах.

Мяне, вядома, цікавіла, ці піша ён вершы. Справа ў тым, што пасля таго, як паспрабаваў выдаць зборнік, які, па словах Ніла Гілевіча, неабгрунтавана "зарэзала" ў выдавецтве, я больш ні ў адным выданні не сустракаў прозвішча Эдуарда Грахавца. Урэшце, запытаў і пра гэта.

— Пішу, аднак, вельмі мала. Не магу пераадолець крыўды, таму і не пасылаю напісанае ні ў газеты, ні ў часопісы.

— Магчыма, што-небудзь ёсць з сабой? У нас літаб'яднанне зноў ажывілася, паявілася новыя здольныя аўтары.

— Вельмі прыемна гэта чуць, — задуманна зазначыў Эдуард. — Паэзія, Іване, гэта такая рэч, якая жыве вечна, калі яна ёсць у сэрцы.

Сказаўшы, з хвіліну памаўчаў, а пасля выцягнуў з унутранай кішэні некалькі спісаных лістоў з вучнёўскага сшытка.

— Тут ёсць адзін верш — "Завішынскі вальс". Вельмі б добра было, каб вы яго надрукавалі да школьных выпускных баляў. Разумееш, я заканчваў дзесяцігодку ў Завішыне. У ім кожны радок, кожнае слова — гэта часцінка майго сэрца.

Я прабег вачыма па тэксту верша і яго мілагучнасць кранула мяне:

Кожны год  
зімой і летам,  
У дні надзей і слот  
Чую музыку я гэту  
Многа-многа год.

Іван СІЛЯЎКА  
член БСЖ.

## Эдуард ГРАХАВЕЦ

— Ты, мама, кажаш сны свае  
Ў тую хвілю я, калі  
Збіраю ягады твае,  
Што ты рассыпала калісь...

І рانیцою стане ўсё не так...  
Усё перайначыць

стомлены мастак...

1989 г.

1999 г.

Усю ноч мастак  
сягоння працаваў —  
Карціну ён пра лета маляваў.  
На фоне тых  
чарнобыльскіх падзей —  
На той карціне вёска без людзей.  
І ты куды не кінеш свой пагляд —  
Сады адны шчыруюць вышай хат.  
Вакол травы і плоту не відаць.  
Мастак спыніўся —  
шчэ што маляваць?  
А можа Бог  
як дасць мне новы дзень,  
Да новай думкі пэндзаль прывядзе?

Бы чагось злякнуйся камень —  
І пайшла лавіна з гор.  
Так мне вынес нечакана  
Урач смяротны прыговор.  
Я стаяў, як анямелы,  
Як у нейкім страшным сне.  
Усё гудзела і грэмела,  
І ляцела на мяне.  
Пра былое —  
ўсё забыта

І што будзе —

з галавы.  
Я той лавай быў забіты,  
І усё-ткі быў жывы.  
Толькі твар абняў рукамі  
Без дыхання і без слёз,  
Павярнуў і цяжкі камень  
У душы сваёй панёс.

1999 г.



## СЛЕДАМ ЗА ЛАСЁМ

**Мы паведамлялі пра супольны праект прадзюсера Арыны Вячоркі ды музычнага таварыства "Ліра", які пэўным чынам кампенсуе летняе зацішша ў філарманічным жыцці сталіцы. "Старадаўняя музыка Беларусі" — вось назва гэтага канцэртнага цыкла, які ладжуецца ў зале на Залатоў Горцы (касцёл Святога Роха).**

Яго першая праграма з удзелам баранавіцкага ансамбля "Кантраданс", які выступаў пад новым імем "Lituus", ды спявачкі Тамары Рэмез і арганіста Віктара Кісцяня, якія складаюць цудоўны дуэт, адбылася 15 чэрвеня, выклікаўшы і вялікую цікаўнасць, і захапленне, і ўдзячнасць публікі. Добрых уражанняў дадалося пасля наступнага канцэрта — сустрэчы з адмысловай старадаўняй аўтэнтычнай музыкі Беларусі, капэлай Алеся

### АНОНС

Лася, які, нібы між іншым, правёў і асветніцкую гутарку, акрэсліўшы гісторыю, асаблівасці бытавання і рэпертуару тыповых для беларусаў народных музычных інструментаў. Нягледзячы на разгар нядзельнага летняга дня ў зале зноў было людна...

На мінулым тыдні галоўныя чыннікі праекта "Старадаўняя музыка Беларусі" ездзілі ў Магілёў — як

удзельнікі канцэртаў і конкурснай праграмы фестывалю "Магутны Божа". Таму чарговую "залатагорскую" сустрэчу прызначылі на 6 ліпеня. Імпрэза мае адбыцца, як заўсёды, а 16-й гадзіне. Замоўлена выступленне гуртоў старадаўняй музыкі "Brevis" ды "Artis Liberalis".

С.ВЕТКА

НА ЗДЫМКУ: удзельнік праекта — гурт старадаўняй музыкі "Brevis" мінскай СШ № 13.

### КАЛЯНДАР "ІР"

Знаёмая абрэвіятура сама па сабе ўспрымаецца як анонс культурніцкіх імпрэзаў Польскага інстытута ў Мінску. Большасць з іх і насамрэч адбываецца ў нашай сталіцы. У гэтым пераконвае і план "ІР" на бліжэйшы квартал.

У ліпені-верасні чакаецца, прынамсі, выхад шэрагу выданняў, падрыхтаваных супольна з гістарычным ды філалагічным факультэтам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, Навукова-асветным цэнтрам імя Ф.Скарыны і г.д. ("Польска-беларускі культурны сувязі ў перыяд 1945-1991 гг.", на беларускай мове, "Анталогія польскай паэзіі XX ст." — том 1, ч. 1 у перакладзе Алега Лойкі, зборнік паэзіі Зофі Манькоўскай на беларускай мове ды інш.)

На верасень замоўлены шэраг прэм'ер, фэстаў. Сярод іх — Міжнародны фестываль перформансу, што ладжуецца Асацыяцыяй сучаснага мастацтва, Музеем сучаснага выяўленчага мастацтва Беларусі, Гётэ-інстытутам; прэм'ера кінафільма Анджэя Вайды "Помста"; спектакль Багуслава Шэфера "Аўдыенцыя-3-Рай эскімосаў" у пастаноўцы ўроцлаўскай трупы на Міжнародным тэатральным фестывалі "Белая Вежа" ў Брэсце; вечары польскай музыкі 19 ст.; музычны спектакль "Песні з гэта" Сопачкага тэатра "Атэль" імя Агнешкі Асецкай...

С.Б.



Выходзіць з 1932 ГОДА  
У 1982 годзе  
ўзнагароджаны ордэнам  
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ  
РЭДАКТАР

Віктар  
ШНІП

Рэдакцыйная рада:

Вольга  
БАРАБАНШЧЫКАВА,

Святлана  
БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід  
ГАЛУБОВІЧ,

Алесь  
ГАУРОН —  
адказны сакратар,

Людміла  
РУБЛЕЎСКАЯ,

Уладзімір САЛАМАХА —  
намеснік  
галоўнага рэдактара



АДРАС РЭДАКЦЫІ:  
220005, Мінск,  
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:  
галоўны  
рэдактар — 284-6673  
намеснік галоўнага  
рэдактара — 284-4404  
адказны  
сакратар — 284-6673

АДДЗЕЛЫ:  
публіцыстыкі — 284-7965  
пісьмаў і грамадскай  
думкі — 284-7965  
літаратурнага  
жыцця — 284-7965  
крытыкі  
і бібліяграфіі — 284-7965  
паэзіі і прозы — 284-7965  
музыкі — 284-8153  
тэатра, кіно — 284-8153  
выяўленчага  
мастацтва — 284-7965  
карэктарскага — 284-8091  
бухгалтэрыя — 284-6672  
Тэл./факс — 284-85-25

Пры перадруку просьба  
спасылацца на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі  
можа не супадаць  
з меркаваннямі  
і думкамі аўтараў  
публікацый.

Набор і верстка  
камп'ютэрнага цэнтра  
тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень  
на пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага  
унітарнага прадпрыемства  
"Выдавецтва  
"Беларускі Дом друку"  
г. Мінск,  
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 1517  
Нумар падпісаны ў друку  
18.06.2003 у 15.00

Міністэрства інфармацыі  
Рэспублікі Беларусь  
Выдавец:  
Рэдакцыйна-выдавецкая  
ўстанова  
"Літаратура і мастацтва"

Рэгістрацыйнае  
пасведчанне № 715

Заказ 1641

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12  
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

### ПАДЗІВІСЯ!

### НАШЫ Ў МАСКВЕ

У рамках Чэхайскага фестывалю, што праходзіў ў чэрвені ў Маскве, у тэатры "Эрмітаж" быў паказаны спектакль Беларускага фонду культуры "Больш, чым дождж" у рэжысуры П. Адамчыкава. У той жа час на малой сцэне МХАТа пад кіраўніцтвам А. Табакова адбылася прэм'ера спектакля паводле п'есы маладога беларускага драматурга А. Курэйчыка "П'емонцкі звер" (у Беларусі гэты драматургічны твор увасоблены толькі на сцэне Гродзенскага абласнога драмтэатра ў рэжысуры А. Жугжды).

### ЦЫТАТА

БЕЛАРУСКІ ДРАМАТУРГ АНДРЭЙ КУРЭЙЧЫК: "Атрымаўся добры спектакль, чаму я вельмі рады. Усё атрымалася значна лепш, чым у Гродне, і ўвогуле — гэта самае лепшае з усяго, што рабілася паводле майго матэрыялу. Вельмі добрыя акцёрскія работы: Дабравольская, Ламкіна — сапраўдныя зоркі. Добрая сцэнаграфія. Просторавае рашэнне проста неверагоднае..."  
"П'емонцкі звер" у МХАТе "Развлеченія і отдых", 16-23 чэрвеня



### АФІША ЛІПЕНЯ



Нацыянальны акадэмічны  
тэатр балета  
(пл. Парыжскай Камуны, 1,  
тэл. 234-06-66)

6,13 — П. Чайкоўскі "Лебядзінае возера"  
8 — А. Пятроў "Стварэнне свету"  
10 — А. Мдзівані "Страсці" ("Рагнеда")  
Пачатак  
ранішніх спектакляў у 11.30, вяртанне а 19-й гадзіне

Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М. Горкага (вул. Валадарскага, 5, тэл. 220-15-41, 220-39-66)

Летнія сезоны  
ў Тэатры імя М. Горкага!

8 — "Амфітрыён", інтымныя сцэны з жыцця людзей і багоў  
9 — А. Дударэў "Люці"  
10 — Д. Фо, Ф. Рамэ "Свабодны шлюб"  
11 — М. Эрдман "Тэрмінова патрабуецца... самазабойца"  
15 — І. Губач "Ад'ютанШа яго Вялікасці"  
16 — Ф. Рэньяр "Адзіны спадкаемца"

### У СТАЛІЦЫ



Зала камернай музыкі  
(пр. Скарыны, 44а)

8 — Гітарыст Вячаслаў Тарлецкі. У праграме Альбеніс, Іваноў-Крамскай, Паганіні, Віла-Лобас ды інш.

10 — "Галантнае запрашэнне". Мінскі струнны квартэт у складзе: Ю. Герман, А. Уласенка (скрыпкі), У. Хімарода (альт), Д. Сцяроў (віяланчэль). Саліст Беларускай дзяржаўнай філармоніі Канстанцін Шараў (арган, клавесін). Музыка Вівальды, Гендэля, Бартнянскага, Леклера ды інш.

15 — Канцэрт арганнай музыкі. Творы Фробергера, Баха, Райнбергера грае Уладзімір Неўдах.